МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ЕКОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ

до семінарських занять, виконання індивідуальних завдань
з навчальної дисципліни «Філософія з основами психології»
для студентів денної форми навчання

спеціальності: 122 Комп'ютерні науки
103 Науки про Землю
183 Технології захисту навколишнього середовища
073 Менеджмент
281 Публічне управління та адміністрування
101 Екологія
242 Туризм

Затверджено
на засіданні кафедри _____
Протокол № _____від «____» _____2020р.
Завідувач кафедри _____ Бубнов І.В.

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ЕКОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ

до семінарських занять, виконання індивідуальних завдань
з навчальної дисципліни «Філософія з основами психології»
для студентів денної форми навчання

спеціальності: 122 Комп'ютерні науки
103 Науки про Землю
183 Технології захисту навколишнього середовища
073 Менеджмент
281 Публічне управління та адміністрування
101 Екологія
242 Туризм

Одеса 2020

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ЕКОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ
до семінарських занять, виконання індивідуальних завдань з навчальної дисципліни «Філософія з основами психології» для студентів денної форми навчання

спеціальності: 122 Комп'ютерні науки
103 Науки про Землю
183 Технології захисту навколишнього середовища
073 Менеджмент
281 Публічне управління та адміністрування
101 Екологія
242 Туризм

Затверджено
на засіданні групи забезпечення спеціальності
122 Комп'ютерні науки
Протокол № _____від «____» _____2020р.
Голова групи Мещеряков В.І.

Затверджено
на засіданні групи забезпечення спеціальності
103 Науки про Землю
Протокол № _____від «____» _____2020р.
Голова групи Шакірзанова Ж.Р

Затверджено
на засіданні групи забезпечення спеціальності
183 Технології захисту навколишнього середовища
Протокол № _____від «____» _____2020р.
Голова групи Герасимов О.І.

Затверджено
на засіданні групи забезпечення спеціальності
073 Менеджмент
Протокол № _____від «____» _____2020р.
Голова групи Павленко О.П.

Затверджено
на засіданні групи забезпечення спеціальності
281 Публічне управління та адміністрування
Протокол № _____від «____» _____2020р.
Голова групи Смірнова К.В.

Затверджено
на засіданні групи забезпечення спеціальності
101 Екологія
Протокол № _____від «____» _____2020р.
Голова групи Чугай А.В.

Затверджено
на засіданні групи забезпечення спеціальності
242 Туризм
Протокол № _____від «____» _____2020р.
Голова групи Губанова О.Р.

Методичні вказівки до семінарських занять, виконання індивідуальних завдань з дисципліни «Філософія та основи психології» для студентів денної форми навчання за спеціальностями «Науки про Землю», «Екологія», «Туризм»,«Технології захисту навколишнього середовища», «Комп'ютерні науки», рівень вищої освіти «бакалавр». / Олійник А.М., Слободянюк О.Р., Глушкова Н.М., Нєвєйкіна Г.І. – Одеса, ОДЕКУ, 2020.

ЗМІСТ

Передмова 7
Блок "Філософія"
1. **Тема 1.** Філософія як універсальний тип знань 8
2. **Тема 2.** Проблема людини та свідомості в філософії та їх значення для сучасної суспільної практики 11
3. **Тема 3.** Основні етапи розвитку світової філософії 14
4. **Тема 4.** Зарубіжна філософія сучасності та її основні напрями розвитку. Філософська думка в Україні 18
5. **Тема 5.** Філософське розуміння світу. Діалектика як загальна теорія розвитку 22
6. **Тема 6.** Проблема пізнання та методологія наукового пізнання в філософії 25
7. **Тема 7.** Філософія суспільства та його духовне життя. Наука як предмет філософського аналізу 29
8. Перелік тем досліджень з блоку "Філософія" 32
9. Рекомендована література 33
Блок "Психологія"
10. **Тема 1.** Предмет психології. Методи психологічної науки 35
11. **Тема 2.** Склад і структура особистості. Соціальні групи 37
12. **Тема 3.** Психологічний аналіз діяльності 40
13. **Тема 4.** Мова і мовлення як засіб спілкування 42
14. **Тема 5.** Пізнавальні психічні процеси 45
15. **Тема 6.** Роль уяви і пам’яті в психічному житті людини 48
16. **Тема 7.** Емоційна сфера особистості 51
17. **Тема 8.** Індивідуально-психологічні особливості особистості 54
18. Перелік тем досліджень з блоку "Психологія" 57
19. Рекомендована література 58

ПЕРЕДМОВА

Метою дисципліни “Філософія з основами психології” є відтворення філософсько-світоглядного змісту найактуальніших соціально-психологічних проблем, опрацювання та засвоєння понятійно-категоріального апарату філософсько-психологічного знання, її методологічного базису, а також змісту основних його теорій;засвоєння здобувачами вищої освіти не лише досвіду філософського осмислення теоретичних та методологічних проблем сучасної психології, а й вироблення у них високого рівня фахової культури.

Предметом вивчення навчальної дисципліни «Філософія з основами психології» є дослідження сукупності актуальних і потенційних філософських підходів щодо сутності методологічних проблем психології, світоглядно–методологічне осмислення системи "людина – філософія – психологія – суспільство".

Завданнями дисципліни є:

- систематизація знань щодо теоретичного взаємозв’язку проблемного поля філософії та психології;
- усвідомлення теоретико-методологічного потенціалу такої суміжної галузі знання, як філософія та психологія;
- формування у студентів навичок самостійної роботи із теоретичним матеріалом на основі аналізу філософсько-психологічної проблематики у контексті подальшого розвитку методологічних засад дисципліни.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен ***знати:***

- основні психологічні підходи до вирішення проблем у суспільстві та в конкретних соціальних групах;
- сутності предмету і змісту основних методів філософської науки;
- основні підходи до визначення явища у світі;
- закономірності поведінки особистості в суспільному процесі;
- теорії та концепції психологічної науки, які використовуються у філософії.

По завершенню вивчення курсу студенти повинні ***уміти:***

- розрізняти методи та категорії філософської науки;
- виділяти та усвідомлювати роль і функції філософських знань в суспільно-політичному житті;
- виділити види і функції суспільної свідомості на сучасному етапі розбудови української держави;
- планувати та організовувати психологічне дослідження;
- орієнтуватися в основних теоретичних напрямках сучасної психології;
- застосовувати знання загальної психології при вивченні інших дисциплін циклу професійної підготовки.

Методичні вказівки до підготовки к семінарським заняттям охоплюють всі основні теми з дисципліни «Філософія з основами психології». До кожної теми семінарського заняття надається докладний план, повчання щодо вивчення теми, практичні та тестові завдання, а також пропонуються теми доповідей і рефератів. Оцінювання знань та вмінь студентів здійснюється за кредитно-модульною системою відповідно до робочої програми дисципліни " Філософія з основами психології".

Блок «Філософія»

ТЕМА № 1. ФІЛОСОФІЯ ЯК УНІВЕРСАЛЬНИЙ ТИП ЗНАНЬ

Мета: ознайомитись із загальними проблемами теорії та історії філософії, з`ясувати предмет і зміст філософської науки та основні методи її дослідження, визначити місце філософії в системі наук та її роль в сучасному житті людини і суспільства.

План:

1.Світогляд людини: історичні типи, структура. (1,с.8-10)
2.Предмет та функції філософії.(2,с.11-20)
3.Проблемне поле філософії. Основне питання філософії.(1,с.15-19)
4.Специфічність філософського знання. Філософія і наука.(2,с.20-24)

Повчання щодо вивчення теми:

При вивченні матеріалу теми необхідно звернути увагу на сутність типи, структуру основних категорій філософії: *основного питання філософії; матеріалізму, ідеалізму, дуалізму, монізму, плюралізму, агностицизму, діалектики та метафізики, світогляду, функцій філософії, світовідчуття, світорозуміння, типів світогляду, філософського світогляду.*

Вивчаючи матеріал теми, студентам слід звернути увагу на те, що філософія являє собою теоретичну основу світогляду, тобто ядро індивідуальної та суспільної свідомості людини, а від світогляду залежать поведінка та дії особистості. Отже, щоб зрозуміти сутність філософії, треба добре знати зміст світогляду, його рівні та структуру. Студенти повинні зрозуміти , що філософія - це теоретичне світорозуміння, система найбільш загальних поглядів людини на світ у цілому та на своє місце у ньому, відносини людини до дійсності через призму всезагальних законів розвитку природи, суспільства і мислення.

Важливим, під час вивчення дисципліни, є аналіз основних історичних типів світогляду: міфологічного, релігійного та філософського. Тут дуже важливим е розуміння спадкоємності, яка існує між ними та їх відмінності, а також яке питання у філософському світогляді в гносеологічному плані е основним. Особливу увагу слід приділити питанням об'єкта та предмета вивчення філософії, а також функцій філософії та їх значення у життєдіяльності людини та суспільства: світоглядної, методологічної, пізнавальної, аксіологічної, комунікативної, практично-перетворювальноі.

Теми доповідей і рефератів:

1. Філософія і світогляд.
2. Філософія і наука.
3. Місце і роль філософії у сучасному світі.

4. Функції філософії.

5.Роль та значення філософії у науковому пізнанні та формуванні світогляду людини.

Практичне завдання 1.

Наведено чотири судження. Яке з них правильно відображує зв'язок між вирішенням першої та другої сторін основного питання філософії? Чому?

- якщо філософ матеріаліст, то він не може бути агностиком;
- якщо філософ ідеаліст, то він агностик;
- якщо філософ агностик , то він матеріаліст;

Практичне завдання 2.

Запропоновані судження: які краще ніж інші, характеризують позицію матеріалізму у філософії та пояснить:

- матеріалізм визнає пізнання світу ;
- на думку матеріалістів, свідомість людини , воля і цілі людей не мають суттєвого значення в розвитку природи і суспільства;
- матеріалісти вважають, що об'єктивний світ та його закони слугують підставою для визначення думок людей, наукових теорій;
- згідно з матеріалізмом явища світу підпорядковані закономірностям, світ не є сукупністю випадкових явищ.

Практичне завдання 3.

Які особливості філософського мислення означені у поданих визначеннях:

— Філософи це люди, які здатні осягнути те, що є вічним та тотожним самому собі, а інші цього не можуть, і застрягають на місці, розгублюючись серед нагромадження різноманітних речей (**Платон)**.

Як ви можете поінтерпретувати те, — що є вічним та тотожним самому собі? Що це, на вашу думку? Де і як ви можете стикатись із подібним у своєму житті?

— Філософія є наука про відношення всякого знання до сутнісних цілей людського розуму. —Філософ – це не просто митець, що вдало оперує концепціями, а законодавець, що задає правила роботи людському розуму (**І.Кант**).

Чи погоджуєтесь ви із тим, що філософ задає правила роботи людському розуму? Як та в якому сенсі можна пояснити це твердження? Аргументуйте свою відповідь на ці питання.

—...Філософія продовжує... вирішувати своє власне безкінечне завдання – вільної та універсальної теоретичної рефлексії, що охоплює всі ідеали та всезагальний ідеал, тобто універсум всіх норм‖ (**Е.Гуссерль).**

Порівняйте це положення Е.Гуссерля із попереднім твердженням І.Канта, виділіть в них спільне та відмінне.

— Для людини, головною складовою якої є розум, на першому місті повинно стояти піклування про здобування ... мудрості. **Перша** ступінь включає лише ті поняття, які завдяки власному природному світлу настільки ясними, що можуть бути отримані і без роздумів. **Друга** ступінь охоплює все те, що дає нам чутєвий досвід. **Третя** – те, чому нас вчить спілкування із іншими людьми... На **четвертому** місті читання книг..., що написані людьми, які є здатними наділити нас добрими настановами. Вся мудрість, якою зазвичай володіють, здобута, на мій погляд цими чотирьма способами...Але в усі часи були великі люди, що намагалися приєднати п’яту ступінь мудрості, більш високу та вірну..., бо шукали перші причини та істинні начала, із яких виводили пояснення всього приступного для пізнання. І ті, хто прагнув цього, отримали за перевагою ім'я філософів (**Р.Декарт**).

а)В чому вбачає Р.Декарт перевагу та істинне завдання філософії?
б)Якою мірою ви можете із цим погодитись?
в)Як ви розумієте заклик шукати перші причини та істинні начала?
г)Чи можете ви навести приклад таких?

Тестові завдання:

1. Визначте правильну відповідь:
Філософія – це:
а)наука про мудрість;
б)прагнення до мудрості;
в)володіння мудрістю;
г) знання мудрості;

2. Визначте правильне ім`я:
Родоначальником філософії людини, є:
а) Гельвецій;
б) Прудон;
в) Сократ;
г) Гегель.

3.Визначте правильну відповідь:

Які існують форми суспільної свідомості?
а)правова;
б)психологічна;
в)історична;
г)філософська;

4. **Визначте правильну назву:**
Найдавніші пам'ятки індійської літератури, священні тексти брахманізму:
а) Трипітака;
б) Рамаяна;
в) Махабхарата;
г) Веди;

5. Визначте правильну відповідь:
Філософське вчення Стародавнього Китаю, яке у відношеннях людини і світу проголошує верховенство добра захищає непорушність установлених небом суспільних понять.
а) дзен-буддизм;
б) даосизм;
в) конфуціанство;
г) моїзм;

.

6. Визначте правильну відповідь :
Становлення української філософської думки відбулося:
а) В рамках культури Київської Русі;
б) В рамках впливу античної філософії;
в) В рамках зближення позицій Сходу та Заходу.

ТЕМА № 2. ПРОБЛЕМА ЛЮДИНИ ТА СВІДОМОСТІ В ФІЛОСОФІЇ ТА ЇХ ЗНАЧЕННЯ ДЛЯ СУЧАСНОЇ СУСПІЛЬНОЇ ПРАКТИКИ.

Мета: визначення основних категорій, що дозволяють виявити сутність людини, як біопсихосоціальної істоти; виявити основні риси, що характеризують людину; осмислити умови успішного опанування соціальних ролей; обгрунтувати екзистенційний характер категорій людського буття, для реалізації людиною сенсу свого життя.

План:
1.Природа, та сутність людини. Людина як біопсихосоціальна істота.(2, с.371-384)

2.Людина, індивід, особистість. Типи особистості. (1,с. 481-490)
3.Соціальна роль. Умови успішного виконання соціальних ролей.(1,с.490-494)
4.Власність, як основа розвитку індивідуальності.(3,с.289-295)

Повчання щодо вивчення теми:

В наслідок вивчення цієї теми студенти мають оволодіти знанням основних **категорій філософії**: *людина, індивід, особистість, індивідуальність, свобода, фаталізм, суб'єктивізм, волюнтаризм, сенс життя, потреба, інтерес, соціальна корма, життєва позиція особистості, діяльність, цінність, екологічна культура особистості працівника охорони навколишнього середовища, природоохоронної діяльності.*

Вивчаючі людину з філософських позицій, виходьте з тої обставини, що вона є творінням природи, суспільства і самої себе. Людина є індивідом і особистістю. Для наукового пізнання вона є складним об'єктом. Для філософії вона стає проблемою відношення "людина — світ". В сучасній Україні актуальними проблемами є: гармонізація взаємозв'язків особистості із суспільством, відчуження людини від влади, власності, проблема залучення людей до активної громадської діяльності тощо. В проблемі становлення особистості зверніть увагу на питання: роль практичної діяльності та спілкування в її житті; яка сукупність суспільне цінних рис робить людину особистістю, яке значення для цього мають моральні, психологічні, професійні якості людини? Коли людина стає вільною в суспільстві? В чому проявляється протилежність і сутність фаталістичного та волюнтаристичного розуміння людини в суспільстві?

У кожної розвиненої людини рано чи пізно виникають питання: як живу? Для чого маю жити? Що є сенсом життя? Майже всі філософи замислюються над цими питаннями. Тому концепцій щодо сенсу людини дуже багато. Розгляньте основні з них, розпочинаючи з давнини. Визначте свої міркування: чи не пов'язане це життєве питання з системою цінностей людського буття, чи не є потребою у находженні сенсу життя в інтегральному розумінні світу? Важливе значення при вивченні цієї теми займають проблеми свідомості. Проблема свідомості є однією з найскладніших у філософії. Щоб з'ясувати сутність свідомості слід розглянути підходи до пояснення свідомості в історії філософії: гілозоїзму, вульгарного матеріалізму, ідеалізму, матеріалізму. Способом існування свідомості е знання, яке в межах суб'єктивної реальності, тобто людської голови, постає як ідеальне. Треба зупинитися на альтернативних точках зору щодо свідомості: вона е ідеальна; вона - матеріальна. Важливе значення мають основні властивості свідомості. Оскільки всій матерії притаманна властивість відображення, то необхідно знати їх визначення та форми: механічного контакту, подразливості, чутливості, психіки, свідомості. Слід засвоїти природні передумови і суспільно-історичні причини формування свідомості та Її творчу активність.

Сучасний працівник галузі природоохоронної діяльності має бути фахівцем вищого ґатунку. Він повинен досконально володіти не лише професією, а й бути розвиненою особистістю з високим рівнем загальної культури, і перш за все - соціально-екологічної культури

Теми доповідей і рефератів:

І. Людина - найвища цінність суспільства.
2. Життєва позиція особистості.
3. Діяльність як суттєва риса особистості. Свобода і відповідальність в діяльності працівника - еколога.
4. Відображення та інформація.
5. Виникнення та розвиток психіки як форми відображення дійсності.
6. Співвідношення біологічного і соціального у походженні свідомості.
7. Проблема "діалогу" людини і комп'ютерних систем

Практичне завдання 1.

Проаналізуйте наведені визначення сутності людини:

а) людина – це істота політична (Арістотель).
б) людина – це тварина, здатна виготовляти знаряддя праці (Б.Франклін).
в) людина – це не статичний центр світу, як вона вважає, а стрижень та вершина еволюції(П.Тейяр де Шарден)

Наведіть приклади з власного досвіду, з спостережень за іншими людьми.

Практичне завдання 2.

Поміркуйте над проблемою...

Чи тотожні поняття „людина" і „особистість"?

У американського фантаста **Р. Шеклі** є словосполучення „мінімум людини", тобто набір елементарних якостей, які дозволяють певному індивіду називати себе людиною. Але можна, мабуть, говорити і про „максимум людини" – особистість.

Кого можна назвати особистістю? Як би ви охарактеризували риси справжньої особистості?

Практичне завдання 3.

Прокоментуйте вислів...

Сучасний швейцарський філософ Е. **Аггаці** висловив таку парадоксальну думку: **„Був час, коли однією з найбільш серйозних задач філософії вважалося доведення буття Бога; мабуть, вже важко**

сумніватися у тому, що в наш час найважливішою задачею філософії є доведення буття людини".

Покажіть, що це не є виключно теоретичною проблемою, але й практичною проблемою необхідності подолання тенденцій дегуманізації людини в сучасному світі.

Як би ви могли пояснити думку **Ортега-і-Гассета: „Ми вільні за примусом"?**

Чому свобода людини нерозривно пов'язана з примусом, з необхідністю і у чому може полягати необхідність (зовнішня і внутрішня)?

Тестові завдання:

1.Людина стає особистістю:
а)з моменту свого народження;
б)коли починає жити відповідно до норм, прийнятих в даному суспільстві;
в)коли починає діяти, не звертаючи уваги на зовнішні заборони;
г)коли починає вірити в існування надприродних сил;

2.Визначте позицію теоцентризму у підході до людини:
а)людина – частка космосу;
б)людина – частка природи;
в)людина створена за образом і подобою Божою;
г)людина – вінець природної еволюції;

3.Яке з названих тверджень співпадає з позицією антропоцентризму?
а)людина – суспільна тварина, що наділена розумом;
б)людина – економічна істота;
в)людина – образ і подоба Божа;
г)людина –центр світобудови, результат світового процесу самоорганізації;

4.Назвіть фактор, що веде до втрати людиною сенсу свого життя:
а)втрата грошей;
б)втрата порозуміння з ближніми;
в)відсутність можливості для творчої самореалізації;
г)нездатність переносити тягар буденного життя;

ТЕМА № 3. ОСНОВНІ ЕТАПИ РОЗВИТКУ СВІТОВОЇ ФІЛОСОФІЇ.

Мета: проаналізувати соціокультурний контекст філософствування, соціальну обумовленість появи філософських ідей у конкретні історичні періоди як відповідь на виклики часу.

План:

1. Зародження та розвиток філософії Стародавнього Сходу.(1,с.29-37)
2. Філософія античності. (2,с.31-46)
3.Особливості розвитку філософії у середні віки. Реалізм та номіналізм.(3,с.51-61)
4.Філософська думка епохи Відродження.(1,с.53-61)
5.Філософія нового часу. Раціоналізм та емпіризм.(2,с.55-63)
6.Німецька класична філософія.(1,с.76-96)

Повчання щодо вивчення теми:

У підсумку вивчення теми студенти оволодівають змістом таких **філософських категорій**: *Нового часу, Реформації, Просвітництва, емпіризму, сенсуалізму, раціоналізму, механіцизму, методу, індукції, дедукції, суспільного договору, німецької класичної філософії , номіналізму.*

При вивченні цієї теми студенти повинні знати особливості та характерні риси західного та східного типу цивілізацій; найперші джерела філософської думки Стародавньої Індії та Стародавнього Китаю; найперші проблеми, які ставила та вирішувала давньосхідна філософська думка. Проблема «Схід-Захід», на думку багатьох дослідників культури, є однією з цікавих для людства. Уже давньогрецькі історики зафіксували її у своїх творах, привертаючи увагу до суттєвих відмінностей між Сходом і Заходом: у способах життя, характері політичного правління і головне, у способі світо осмислення.

При вивченні цієї теми звертаємо увагу на особливості Античної філософії (стихійність і наївність філософствування, спробу зробити раціоналістичну картину світу, визначити субстанцію світу, замінити міфологічну мову філософською) та Середньовічної (теоцентризм, апологетизм, догматизм , схоластичність).При вивченні сутності та змісту Середньовічної філософії ураховувати особливості епохи феодалізму, коли католицька церква керувала процесами життя взагалі. При вивченні філософії Відродження студенти повинні знати: які саме зміни відбулися у християнському світобаченні; в чому гуманістичний світогляд постав внутрішньо суперечливим явищем; якими були провідні змістові акценти у ренесансній філософії.

Вивчаючи філософію Нового часу студентам слід зрозуміти зміст епохи першої наукової революції і первісного нагромадження капіталу, а також перших буржуазних революцій, коли філософія повинна була вирішувати проблему наукового методу пізнання та діяльності людини. Особливого значення під час вивчення теми займає німецька класична філософія. Починаючи вивчати це питання слід уяснити загальну характеристику класичної німецької філософії. Вона класична тому, що узагальнювала досягнення філософії минулих століть і явилася початком множинних напрямів, течій та шкіл у філософії XIX – XX століть. Вона зробила предметом спеціального філософського дослідження людську

історію і людську сутність, а також цілісну діалектичну концепцію розвитку. Німецька класична філософія є високо професійною, надзвичайно абстрактною та узагальненою системою філософського освоєння дійсності. Вона розглянула проблеми людини з точки зору гуманістичних цінностей.

Теми доповідей і рефератів:

1. Філософсько-світоглядне значення проблеми «Схід-Захід» в її сучасному окресленні.
2. Сучасна оцінка вихідних філософських ідей буддизму.
3. Сучасна оцінка основних ідей конфуціанства.
4. Сучасна оцінка провідних ідей даосизму.
5. Платонівська "Ідеальна держава" і сучасність.;
7. Проблеми людини у філософії Сократа.
8. Філософія епохи Просвітництва.
9. Раціоналізм та емпіризм у філософії Нового часу.
10. І.Кант - творець німецької класичної філософії.

Практичне завдання 1.

Виявіть підпункти, що не повинні фігурувати в окресленнях характеристик названих нижче течіях розвиненої схоластики:

НОМІНАЛІЗМ	***РЕАЛІЗМ***
реально існують окремі речі;	реально існують лише речи;
загальні ідеї;	
загальні ідеї – це лише імена речей;	речі – це лише втілення ідей;
загальні поняття створює людина;	окремі речі створює людина;
загальні поняття існують в розумі Бога;	загальні поняття не існують

Практичне завдання 2.

Виберіть правильний варіант формулювання змісту так званої “теорії подвійної істини”:

а) існує два роди істини – істини людського розуму та істини божественного одкровення; ці істини існують автономно, тобто самостійно, лише де – ніде вступаючи у взаємодію;

б) існує два роди істин, що подані у Святому письмі – істини відкриті, прямі, доступні та істини приховані, утаємничені.

Обгрунтуйте свою відповідь.

Практичне завдання 3.

Уважно перечитайте наступні міркування Р.Декарта, проаналізуйте їх:

“…Ми доходимо до пізнання речей двома шляхами, а саме через досвід або через дедукцію. Додатково слід відзначити, що досвідні речі часто бувають помилковими, дедукція же або чисте виведення одного із іншого, хоча й може бути залишена поза увагою, якщо вона неочевидна, але ніколи не може бути неправильно здійснена розумом, навіть вкрай нерозсудливим…”

Практичне завдання 4.

Уважно прочитайте наведений нижче фрагмент філософського твору, спробуйте виділити його провідну думку та визначити його автора: “Природа як в цілому, так і в своїх окремих проявах повинна уявлятися в якості свідомо створеного результату, але водночас, разом із тим результатом дії сліпого механізму; вона має цільове спрямування, проте не дає пояснення своєї доцільності. Тобто, тут присутня… водночас як свідома, так і несвідома діяльність всередині самого суб’єктивного, в самій свідомості. Такою діяльністю може бути тільки естетична діяльність…”

Зверніть увагу на те, що доцільна свідома діяльність включає в себе і момент несвідомого.

Як ви вважаєте, з чим він пов’язаний: із емоціями, почуттями чи волінням?

Спробуйте назвати тих відомих представників світової філософії, які проводили позицію вихідної тотожності між діями свідомості та засадами світобудови.

Тестові завдання:

1.Оберіть варіанти правильної характеристики гегелівського розуміння вихідної засади світу:

а) Абсолютна ідея;
б) субстанція – суб‘єкт;
в) всеохоплююча сутність, що розвивається;
г) процес, що характеризується визріванням та вирішенням внутрішніх суперечностей;

2.Принцип розвитку (як і теорія розвитку) був найбільш продуктивно розроблений:

а) І.Кантом;
б) І.Г.Фіхте;
в) Ф.Шеллінгом;
г) Г.Гегелем;

3. Хто із філософів, розробляючи вчення про необхідність і свободу зробив висновок про те, що свобода є пізнана необхідність?

а) Ф. Бекон
б) Р. Декарт
в) Т. Гобс
г) Б. Спіноза

4.Кого із зазначених середньовічних філософів називають “батьком середньовічної схоластики” ?

а) Августина Блаженого;
б) Василія Великого;
в) Псевдо-Діонісія Ареопагіта;
г) Северина Боеція;

5.Сократ основну увагу у своїх міркуваннях приділяв:
а) космосу та законам його розвитку;
б) людині та внутрішнім чинникам її дій;
в) співвідношенню світу ідей та світу речей;
г) політичному устрою держави;

6.В якому із напрямів східної філософії стверджується, що буття – це страждання?
а)конфуціанство;
б) чарвака - локаята;
в) даосизм;
д) буддизм;

ТЕМА № 4. ЗАРУБІЖНА ФІЛОСОФІЯ СУЧАСНОСТІ ТА ЇЇ ОСНОВНІ НАПРЯМИ РОЗВИТКУ. ФІЛОСОФСЬКА ДУМКА В УКРАЇНІ.

Мета: дослідити динаміку збагачення сучасної світової філософії новими підходами до аналізу реалії , систематизувати основні течії , підходи, напрямки сучасної західної філософії, виявити їх методологічний потенціал для аналізу суперечностей сьогодення; осмислити основні ідеї української філософії.

План:
1.Некласична філософія кінця XIX – поч. XX ст.(2,с.102-120)
2.Екзистенціальна філософія та її різновиди.(1,с.131-150)
3.Еволюція релігійної філософії XX ст. (3,с.165-189)
4.Проблеми знання , мови, розуміння у філософії XX ст.(2.с.150-164)
5.Філософська думка в Україні.(1,с.197-244)

Повчання щодо вивчення теми:

В наслідок вивчення цієї теми студенти мають оволодіти знанням основних **категорій філософії**: *аналітична філософія, антисцієнтизм, антропософія, воля до влади, герменевтика, інтеракція, ірріціоналізм, комунікативна поведінка, лінгвістичний аналіз, логічний позитивізм, неомарксизм, теософія, споріднена праця, філософія сердця.*

Студенти повинні осмислити екзистенційні проблеми людського буття. Можливості використання наукових та позанаукових методів пізнання світу в цілому та статус людини в сучасному світі.Звернуть увагу на соціальну обумовленість появи філософських ідей як відповідь на виклики часу.

Осмислити еволюційний шлях філософської думки України як органічної частини всесвітньої філософії і водночас виявити самобутні підходи та шляхи розв'язання спільних для вітчизняної та зарубіжної філософії проблем, що спираються на національні культурні традиції, черпають свій зміст з народної мудрості. Студенти повинні звернути увагу на проблемне поле української філософії в історико-культурному та соціально-політичному контексті. Визначити принципові відмінності та гуманістичну спрямованість різних підходів до осмислення проблем державності та нації. Осмислити методологічні можливості концепцій вітчизняних філософів у поясненні та прогнозуванні соціальних трансформації в сучасній Україні.

Теми доповідей і рефератів:

1.Перехід від класичної філософії до некласичної.
2.Від феноменології до екзистенціалізму та герменевтики.
3.Аналітична філософія.
4.Філософія науки: від логічного позитивізму до епістемологічного анархізму.
5.Філософська антропологія: ідейні витоки та проблемне поле.
6.Своєрідність філософії України в контексті світової історії.
7.Розвиток філософських традиції у творчості вітчизняних природознавців (к. XIX-поч. XXст).

Практичне завдання 1.

Прокоментуйте вислів...

Фрідріх Ніцше вважав, що любов є „втілення егоїзму".

Солов'йов, навпаки, – що справжня любов це переміщення центру „я" в іншого, подолання егоїзму.

Ваші міркування з цього приводу?

Французький філософ **Жан-Поль Сартр** вважає: „Людина просто існує, і вона не тільки така, якою себе уявляє, а така, якою вона хоче стати... Вона є лише те, що сама з себе робить."

Ваша оцінка такого погляду на людину? Якою тут бачиться людина – сильною чи слабкою, активною чи пасивною?

Практичне завдання 2.
Аргументуйте свою думку…..

„Будьте не мертві, а живі душі; немає інших дверей, як ті, що їх вказав Ісус Христос, і хто ходить інде, є тать і злочинець” (**М. Гоголь**).

Чи можна на підставі даного висловлювання розкрити основну мету життя та творчості М. Гоголя ?

„Світ ловив мене, та не впіймав ...“, – заповів написати на могилі великий український філософ **Г. Сковорода**.

Що розумів під світом Сковорода? Які пастки для християнина містить в собі світ? Відповідь аргументуйте.

„В цьому цілому світі два світи, які становлять один світ – світ видимий і невидимий, живий і мертвий, цілий і зруйнований. Цей – риза, а той – тіло, цей – тінь, а той – дерево; цей – речовина, а той – образ, тобто основа, що містить речовинну грязь ... Отже, світ у світі – це вічність у тлінні, життя у смерті, бадьорість уві сні, світло в пітьмі, у неправді істина, у плачі радість, у відчаї надія”. (**Г. Сковорода**).

На основі даного твердження видатного філософа проведіть аналіз вчення Сковороди про двонатурність.

Практичне завдання 3.

У чому, на ваш погляд, простежується екзистенціальне спрямування думки Гоголя?

„Людина виправляється та вдосконалюється лише при справі. Ставши при ній, людина стоїть на землі. Тільки на землі можна сіяти зерна” (М. Гоголь).

Який зміст вкладає він у термін „стояти при справі” та яку концепцію Сковороди повторює ?

Тестові завдання:

1.Хто є автором твору „Так казав Заратустра”?
а) Фромм;
б) Ніцше;
в) Ж.-П. Сартр;
г) Камю;

2.Кому із мислителів належить відкриття ролі підсвідомого у людській психології ?
а) Юнгу;
б) Марселю;

в) Шопенгауеру;
г) Фрейду;

3. Хто з мислителів розробив вчення про „архетипи колективного несвідомого”?
а) Хайдеггер;
б) Фрейд;
в) Юнг;
г) Ф. Ніцше;

4. Філософське вчення, що досліджує буття людини в світі через мову і переживання:
а) герменевтика;
б) феноменологія;
в) неопозитивізм;
г) екзистенціалізм;

5. Хто із названих нижче літераторів України був автором концепції „хутірської України”, що закликала українців зберегти традиційні патріархальні форми суспільного життя ?
а) М.Гоголь;
б) П. Куліш;
в) І. Франко;
г) Т. Шевченко;

6. Вчення про ноосферу та загальні перспективи науково-технічного поступу людства було розроблене:
а) Юркевичем;
б) О. Гіляровим;
в) В. Зеньковським;
г) В. Вернадським;

7. Назвіть представника української „філософії серця”:
а) Т. Шевченко;
б) Г. Сковорода;
в) М. Драгоманов;
г) М. Костомаров;

8. Кого в Україні називали українським Сократом ?
а) П. Куліша;
б) Т. Шевченка;
в) І. Франка;
г) Г. Сковороду;

ТЕМА №5. ФІЛОСОФСЬКЕ РОЗУМІННЯ СВІТУ. ДІАЛЕКТИКА ЯК ЗАГАЛЬНА ТЕОРІЯ РОЗВИТКУ.

Мета: визначити світоглядне та методологічне значення основних законів діалектики, що дозволяють розкривати джерело, механізм та спрямованість змін всіх предметів та явищ матеріального та духовного світу; обгрунтувати значення самосвідомості, цілепокладання в розвитку мотивованої активності суб'єкта діяльності.

План:

1.Фундаментальне значення проблеми буття для філософії. Філософський зміст категорії буття.(2,с.182-194)
2.Єдність матерії, руху, простору, часу. Форми руху. (1,с.255-276)
3.Поняття розвитку. Дві концепції розвитку. Діалектика як вчення про універсальні зв'язки, зміни, розвиток. (3,с.321-345)
4.Поняття закону. Види законів. Основні закони розвитку.(1.с.310-326)
5.Методологічне значення законів розвитку для теоретичної та практичної діяльності працівників природоохоронної діяльності.(4,с234-268)

Повчання щодо вивчення теми:

При завершенні вивчення цієї теми студенти оволодівають знанням таких **категорій філософії** : *концепція, діалектика, метафізика, розвиток, принцип, закон, регресивність, прогресивність, догматизм, еклектика, релятивізм; софістика, кількість, якість, властивість, міра, стрибок, різниця, тотожність, протилежність, єдність протилежностей, боротьба протилежностей, протиріччя, види протиріч, заперечення.*

Студенти повинні усвідомити зміст проблеми буття, останній проявляється принаймні в трьох аспектах. При цьому з'ясовати зміст поняття "буття" як філософської категорії, яка дана для позначення всього, що існує. Слід пам'ятати, що категорія "буття" найбільш абстрактна і одна з найдавніших. Вивчаючи структуру "буття" звертаємо увагу на її чотири форми: буття речей — процесів; буття людини; буття духовного (ідеального); буття соціального.

При розгляді матерії, висвітлюємо тлумачення матерії у філософських традиціях Платона, Аристотеля, неоплатонізму, Середньовічною філософією. Підкреслюємо, що матерія не може існувати поза рухом, що рух внутрішньо притаманний їй. Розглядаємо основні форми існування матерії: простір і час. Підкреслюємо, що аналіз діалектичного зв'язку форм буття та матерії і її атрибутів дає можливість розібратися у складних проблемах суперечності розвитку сучасного світу, екологічної кризи, місця і ролі людині в цілісній єдності їх та їх проявах.

З'ясовуємо діалектику як системне вчення про всезагальні зв'язки і розвиток (принципи, закони, категорії). Розкриваємо зміст поняття розвитку, відмінність і зв'язок його з рухом, регресивний і прогресивний розвиток. Слід уяснити дві тенденції концепції розуміння розвитку (метафізичну та

діалектичну) та їх особливість прояву) характер дійсності, джерело руху, характер розвитку, спрямованість розвитку Важливе значення має розуміння альтернатив діалектики альтернативні діалектичні погляди: метафізичний, догматичний, еклектичний, софістика, релятивізм.

Теми доповідей і рефератів:

I. Філософський зміст проблеми буття.
2. Буття світу та людини.
3. Сучасна наука про системну організацію матерії.
4. Категорії матерії.
5. Альтернативи діалектики: сутність, основні положення, принципи
6. Основні закони діалектики та їх характеристика.
7. Основні категорії діалектики та їх особливості.

Практичне завдання 1.
Поміркуємо над проблемою...

Проблема існування всесвіту, питання "звідки все взялося?" здавна цікавила людство. Сучасна наука висунула гіпотезу Великого вибуху. Згідно з цією гіпотезою, десь 15 млрд. років тому вакуум опинився в нестійкому, неврівноваженому стані. Відбувся Великий вибух, вакуум розігрівся до 1019 градусів Кельвіна. Вакуум став розширятися і разом з тим охолоджуватися, виникла речовина, почали утворюватися хімічні елементи, потім – зірки і планети. Біологічна еволюція розпочалася біля 4 млрд. років тому. Сьогодні наш всесвіт продовжує розширюватися (як наслідок Великого вибуху), але не виключається можливість іншої стадії – стискання до початкового стану. Так виникла ще одна гіпотеза, що продовжує ідею Великого вибуху, – пульсуючого всесвіту. Наприкінці XX століття утвердилася синергетика – наука про те, як в хаосі встановлюється певний порядок, який, однак, рано чи пізно руйнується. Усе виникає з хаосу, порядок – завжди з хаосу. Отже, не Бог, а випадковість, стверджує сучасна наука, привела до утворення космічного порядку, закономірностей світу. Випадковість – "бог" атеїзму і сучасної науки.

А як ви вважаєте, звідки все взялося?

Практичне завдання 2.

Яке бачення – матеріалістичне чи релігійне – вам здається більш глибоким і чому?

"У християнській метафізиці ... стверджується наявність надприродного ... Тільки при такому розумінні Буття є можливим спонукальний рух, у порівнянні з яким будь-який "саморух" виявляється вторинним, несамодостатнім, хаотичним, як рух без визначеного спрямування і мети ... Християнське світобачення, будучи теїзмом, не обмежується визнанням надприродного початку буття, але й сповідує його

особистісний характер, що поглиблює стародавнє вчення про мікрокосм (людину) і макрокосм (Всесвіт). Це було би протиріччям у визначенні, якщо би макрокосм не володів би якою-небудь властивістю мікрокосму, у тому числі і особистісною”
(Ігумен Веніамін (Новик).

Ж.-П. Сартр в своєму творі „Буття і ніщо” розрізняє буття-в-собі незалежне від свідомості буття речі та буття-для-себе визначене буття людини, що існує завдяки свідомості. „Буття, через яке у світ приходить небуття, – це буття, в якому йдеться про власне небуття: буття, через яке у світ потрапляє небуття, має бути небуттям для самого себе”.

Чи є це визначальним для екзистенції? Чи вірно, що людина є буття, яке проектує себе через теперішнє у майбутнє? Чи згідні ви, що людина є не лише тим, ким є, а й тим, ким себе створює? І нарешті, чи можна стверджувати, що основа буття людини – це свобода, і людина приречена на свободу?

Тестові завдання:

1.Що є більш стійким у предметах і речах?
а) форма;
б) зміст;
в) стан;
г) подія;

2.Визначте “матерію” з позиції суб’єктивного ідеалізму:
а) матерія – об’єктивна реальність, яка існує поза нашою свідомістю;
б) матерія є речовина і поле;
в) матерія є все, що складається з атомів і має масу;
г) матерія – це сукупність відчуттів;

3.Яка з точок зору належить об’єктивному ідеалізму:
а) матерія є об’єктивною реальністю, яка дається нам у відчуттях;
б) матерія – це продукт розвитку абсолютної ідеї;
в) матерія – це постійна можливість відчуттів;
г) матерія – це субстанція, першооснова всього сущого;

4.Яке з тверджень відображає субстанційну концепцію простору і часу:
а) простір і час нерозривно пов’язані з матерією;
б) простір і час є абсолютними сутностями, які не залежать від матерії;
в) простір і час є об’єктивними формами існування матерії;
г) простір і час є формами людського сприйняття;

5.Яке явище є матеріальним:

а) ідеологія;
б) число;
в) електромагнітне поле;
г) відчуття;

6. Вкажіть поняття, яке не є складовою змісту поняття «суб'єктивна реальність»:
а) казки;
б) фантазії;
в) емоції;
г) інтуїція;

ТЕМА № 6. ПРОБЛЕМА ПІЗНАННЯ ТА МЕТОДОЛОГІЯ НАУКОВОГО ПІЗНАННЯ В ФІЛОСОФІЇ.

Мета: засвоїти положення основні теорії пізнання , виявити можливості використання загальнонаукових методів на емпіричному чи теоретичному рівнях, дослідити переваги та обмеженості застосування певних методів у конкретній проблемній ситуації; охарактеризувати основні форми наукового пізнання;

План:
1.Проблема пізнання світу та її вирішення різними філософськими напрямками.(2,с,238-248)
2. Агностицизм, причини виникнення та його різновиди. Суб'єкт і об'єкт пізнання.(1,с.374-384)
3. Чуттєве та раціональне пізнання, їх специфіка.(2,с.248-257)
4. Пізнання як відображення та як творчість і його значення для науки та практики.(3,с.391-409)
5. Поняття методу, методології та методики у науковому дослідженні. Наукове пізнання та його специфіка, рівні та форми.(1,с.415-433)
6. Основні методи наукового пізнання.(2,с.26-28)

Повчання щодо вивчення теми:

Вивчаючи тему студенти повинні уясніть зміст **філософських категорій**: *парадигма, дослідницька програма, картина світу, стиль мислення, архетип наукового мислення , етика науки, пізнання, гносеологія, теорія пізнання, наукове пізнання, логічне пізнання та його форми, сенсуалізм, раціоналізм, об'єкт, суб'єкт, чуттєве пізнання та його форми.*

Починаючи вивчати тему необхідно з'ясувати сутність та структуру пізнавального процесу. Перш за все слід уяснити суть пізнання та гносеології, їх взаємозв'язок, чітко знати предмет гносеології. Особливу увагу слід звернути на те, чому пізнання світу було актуальним і в часи Античності і в наші часи. В ході вивчення матеріалу знайдіть представників агностицизму, з'ясуйте причини виникнення та різновиди агностицизму.

Вивчіть визначення суб'єкту та об'єкту пізнання з точки зору сучасної філософії, та їх взаємозв'язки. Важливу увагу приділіть вивченню пізнання світу різними філософськими напрямками, розкрийте сутність чуттєвого та раціонального пізнання (їх специфіку), їх форми, з'ясуйте єдність чуттєвого та раціонального пізнання, сенсуалізму і раціоналізму.

Зверніть увагу на походження поняття „практика" і його зміст, уясніть визначення практики.. Зверніть увагу на філософське розуміння практики, яке виявляє та розкриває специфічний спосіб відношення людини до світу та буття у цьому світі. Виділіть основні моменти гуманістичного змісту структури практики, особливо, значення та роль у пізнанні світу наукового експерименту. З'ясуйте для себе сутність концепцій конвенціоналізму, прагматизму, діалектичного матеріалізму, релятивізму, догматизму. Завершуючи вивчення теми слід зрозуміти, що практика є одночасно і абсолютним і відносним критерієм істини, а значення її в пізнанні в тім, що це основний і всезагальний критерій істини.

Важливе місце у вивченні теми займають питання логіки та методології наукового пізнання. В ході вивчення навчального матеріалу з'ясуйте сутність видів наукових досліджень. Аналізуючи специфіку наукового пізнання, слід уяснити для себе основні методи емпіричного рівня: експеримент, спостереження, вимірювання; методи теоретичного рівня .Оволодіння методологією наукового дослідження має сприяти розвиток прогностичних та творчих здібностей фахівців, вмінню мислити, самостійно діяти.

Теми доповідей і рефератів:

1. Пізнання як вид духовної діяльності і феномен культури.
2. Види пізнання.
3. Рівні та форми пізнання.
4. Проблема істини в пізнанні.
5. Людина і пізнання.
6. Істина і правда.
7. Поняття практики у філософії.
8. Форми і рівні практичної діяльності.
9. Гуманістичний зміст практики.
10. Функції практики.

Практичне завдання 1.

Поміркуємо над проблемою...

"Тому, хто не осягає науку добра, будь-яка наука приносить лише шкоду" (М. Монтень).

Поясніть це не тільки на прикладі окремої людини (яку ж, власне, шкоду може принести їй наука?), але й на прикладі суспільства і людства в цілому. Які наукові відкриття привели, врешті- решт, до катастрофічних для людини наслідків? Чи винна в тому сама наука?

А. Ейнштейн на питання, як здійснюються наукові відкриття, відповів: "Усі знають, що це неможливо зробити, але знаходиться дивак, який цього не знає, він-то і робить відкриття".

Дещо подібне сказав одному з молодих вчених **Нільс Бор: "Ваша ідея недостатньо божевільна, щоб бути вірною".**

Ще одна думка: **в науці лише генії здатні розбити вікно в незнане, а решта – тільки підбирають осколки.**

Отже, йдеться про два типи вчених: тих, які орієнтовані на репродуктивну діяльність, і тих, які здатні продукувати нове знання.
Які би характеристики ви дали кожному типу?
Які людські якості і здібності потрібні, щоб стати творчо орієнтованим вченим?
Чи вони в більшості – природжені обдарування, чи формуються протягом життя?

Практичне завдання 2.

Чим ви можете пояснити особливу урочистість звучання слова „істина" у міркуваннях Г. Гегеля? Обгрунтуйте відповідь.

„**Істина – це велике слово і ще більш велика справа. Якщо дух та душа**
людини ще здорові, то у неї при проголошенні даного слова вище здіймаються груди ..." (Г. Гегель).

Поясніть, чому істину не можна розуміти як готове знання, як остаточний результат пошуків;
або, як казав **Г. Гегель: "Істина – це не викарбувана монета, яку можна покласти до кишені".**

Наведіть приклади, які би підтверджували, що істина – є безкінечний процес розкриття все нових граней предмета пізнання.

Практичне завдання 3.

Прокоментуйте вислів...
„**Багато знань розуму не навчає", – казав Геракліт.**

Чи погоджуєтеся Ви з такою точкою зору?

Який сенс вкладено тут Гераклітом у поняття „розум": поінформованість, обізнаність, мудрість?

Порівняйте вислів Геракліта з висловом англійського поета **Т. Еліота:**
„Де наша мудрість, втрачена заради знання, де наші знання, втрачені заради інформації?"

Сократ казав: „Чим більше я знаю, тим більше я не знаю".
Як це можна пояснити? Який зв'язок між знанням і незнанням?

Тестові завдання:

1.На якому з названих тверджень ґрунтується позиція сенсуалізму:
а) джерелом пізнання є розум;
б) джерелом пізнання є досвід;
в) джерелом пізнання є відчуття;
г) джерелом пізнання є розум і відчуття;

2.Яке з названих визначень співпадає з позицією релятивізму:
а) істина – це знання , яке є вірним завжди і за будь-яких обставин;
б) істина – це знання, яке є корисним для людини і яке може успішно;
в) усі наші знання цілком відносні, в них немає нічого абсолютного;
г) у кожній відносній істині є елементи абсолютної;

3.Яка з названих категорій є основною в гносеології:
а) субстанція;
б) істина;
в) матерія;
г) буття;

4.До раціонального пізнання належать наступні форми:
а) відчуття, сприйняття, уявлення;
б) чуття, емоції, розсуд;
в) поняття, судження, умовиводи;
г) уява, гадка, здогад;

5.Яким є зміст істини?
а) суб'єктивним;
б) об'єктивним;
в) трансцендентальним;
г) конвенціональним;

6. Як називається метод виділення однієї ознаки в предметі з відволіканням від інших його ознак?
а) абстрагування;
б) дедукція;
в) узагальнення;
г) індукція;

7. Який метод є основним для релігійного пізнання, теології?
а) софістичний;
б) догматичний;
в) еклектичний;
г) діалектичний;

ТЕМА № 7. ФІЛОСОФІЯ СУСПІЛЬСТВА ТА ЙОГО ДУХОВНЕ ЖИТТЯ. НАУКА ЯК ПРЕДМЕТ ФІЛОСОФСЬКОГО АНАЛІЗУ

Мета: визначити категорії,що дозволяють осмислити суспільство як систему у сукупності його основних сфер та як процес поступального розвитку; виявити основні риси , що характеризують громадянське суспільство та спланувати основні перспективи його формування в Україні; визначити принципові відмінності та гуманістичну спрямованість тлумачення нації як політичного, громадянського утворення.

План.

1. Суттєві характеристики суспільства, сутність і особливості його духовного життя.(1,с.446-452)
2. Природа і суспільство, діалектика їх взаємозв'язку.(2,с.293-305)
3.Народонаселення – передумова та суб'єкт історичного процесу. Демографічний напрямок у соціальній філософії.(2,с.311-328)
4. Екологія та екологічні проблеми в Україні.(1,с.453-458;2,с.302-305)
5. Генезис науки та закономірності її розвитку. (3,с.501-517)

Повчання щодо вивчення теми:

Внаслідок вивчення цієї теми студенти оволодівають знаннями таких **категорій філософії:** *духовне життя суспільства, свідомість, суспільна свідомість, буденна свідомість, теоретична свідомість, суспільна психологія, ідеологія, форми суспільної свідомості.*

Вивчаючи цю тему, потрібно виходити з того факту, що на відміну від природи в суспільстві діють істоти, які мають розум - люди. Цей фактор визначає особливість дії суспільних законів. Потрібно звернути увагу на те, що в історії філософської думки погляди на суспільство змінювались.

Студенти повинні звернуть увагу на те, що особливою проблемою наприкінці XX початку XXI століття стає взаємодія природи і суспільства, яка дає надмірні за масштабами шкідливі наслідки в розвитку природи від матеріального виробництва, а також розвитку життя людей як живих істот. Отже, визначити сутність екології та екологічних проблем світу та їх вирішення. З іншого боку, виникає проблема і потреба в розробці філософських теорій про народонаселення та в чому їх сутність? Виникає необхідність розумного використання природних ресурсів для існування та відновлення народонаселення, при цьому звернути увагу на складну проблему регулювання чисельності населення в різних регіонах, окремих країнах, зокрема в Україні, в історичному аспекті. Звернути увагу в чому сутність вчення мальтузіанства та неомальтузіанства про народонаселення.

Починаючи вивчати тему проблеми майбутнього студентам слід усвідомити, що ще в сиву давнину люди намагалися підняти завісу над майбутнім, передбачити власну долю і подальший хід подій у своєму житті; У сучасну добу проблема прогнозування явищ і подій, передбачення

соціальних наслідків прийнятих рішень набуває характеру нової глобальної проблеми " суспільство і катастрофа, руйнування, потрясіння", "суспільство і його дестабілізація", що безпосередньо зачіпає основи існування сучасного суспільства.

Теми доповідей і рефератів:

1. Суб'єкт, джерела та рушійні сили розвитку суспільства.
2. Основні концепції соціальної філософії. Матеріалістичне та ідеалістичне розуміння історії.
3. Екологія та екологічні проблеми в Україні.
4. Поняття соціального передбачення і прогнозування.
5. Основні науково-теоретичні характеристики соціального прогнозування.
6. Людство на шляху до нової цивілізації.
7. Глобальні проблеми сучасної цивілізації.
8. Особливості історичного розвитку науки і техніки.
9. Закономірності розвитку науки.
10. Наука як соціальна система.
11. Структура науки.

Практичне завдання 1.

Поясніть цю проблему, проілюструйте, наведіть приклади і уніфікації культур, і вияву егоїзму окремих держав в сучасному світі.

Процес глобалізації світу містить в собі, **по-перше**, загрозу уніфікації культур (“всі як один”), а **по друге** – загрозу егоїстичного протиставлення часткою людства, так званого “золотого мільярду”, своїх інтересів – інтересам інших п’яти мільярдів людей планети (за принципом “кожен за себе і проти всіх”).

Іспанський філософ **Х. Ортега-і-Гассет** бачив таке вирішення цієї альтернативи: “**Не тільки не важливо, але й не потрібно, щоб окремі частини соціального цілого співпадали в своїх прагненнях та ідеях. Важливо і потрібно, щоб кожна група не забувала про решту і повною мірою розділяла їх життя”**.

Яким ви бачите майбутнє України в контексті процесів глобалізації? Яким буде майбутнє людства? Це питання, беззаперечно, хвилює більшість людей планети.

Сучасний американський політолог **О. Тоффлер** вважає: „**Загальнопоширене побоювання, що комп’ютери й телекомунікації позбавлять нас контактів віч-на-віч і зроблять людські стосунки більш сурогатними, є наївним. Однак фактично ця зміна може бути доброю обставиною** ...”.

Жак Еллюль взагалі не бачив виходу для людини, оскільки подальший розвиток техніки веде лише до її „тотальної інтеграції”, чим нівелюється сама людська сутність.

Л. Мемфорд цю повністю організовану й уніфіковану соціальну систему називає „мегамашиною”, де суспільство функціонує на зразок машини, а люди – подібно до її частин.

Чи можливе примирення таких позицій? Що з цього приводу думаєте Ви?

Практичне завдання 2.
Поміркуйте над проблемою...

Великий російський мислитель **Микола Бердяєв** мав досить скептичний погляд на соціальні пріоритети, зокрема на роль економіки в житті окремої людини та суспільства в цілому: „**Менше всього економіка може створити нову людину. Економіка відноситься до засобів, а не до цілей життя. І коли її роблять ціллю життя, то відбувається деградація людини”.**

Дж. Сорос міркує по-іншому: „**В людині є таке злиття самої людини і економічного середовища, що неможливо відділити економічне життя від життя морального; неможливо поділити існування людства на дві частини, відділити в ньому ідеальне життя від життя економічного”**.

То яка ж роль економіки в житті людини та суспільства? Чи є економічне та моральне життя антиподами?

Тестові завдання:

1.Найважливіші та гострі проблеми всепланетарного масштабу називають:
а) державними;
б) національними;
в) глобальними;
г) суспільними;
2.Як називається нова галузь знання, яка досліджує глобальні проблеми людства?
а) футурологія;
б) глобалістика;
в) кібернетика;
г) інформатика;
3.Які з перелічених проблем не є глобальними?
а) демографічна;
б) екологічна;
в) професійна;
г) збереження миру;
4.Хто вперше в історії людства здійснив класифікацію глобальних проблем?
а) представники „філософії життя”;

б) представники психоаналізу;
в) представники Римського клубу;
г) представники екзистенціалізму;
5.Глобалістика – це ...
а) вчення про буття;
б) вчення про взаємозв'язки, зміни та розвиток;
в) вчення про майбутнє;
г) вчення про становлення цивілізаційної єдності світу;

Теми доповідей і рефератів:

1. Поняття закону. Закони природи і закони суспільства.
2. Категорії кількості, якості, міри, властивості.
3. Діалектика еволюції і революції у розвитку суспільства.
4. Протиріччя як джерело розвитку. Види протиріч.
5.Закон заперечення заперечення і його методологічне значення.
6. Діалектика одиничного і загального. Номіналізм і реалізм.
7. Діалектика необхідності і випадковості. її проявлення в природі і суспільстві.
8.Зміст і форма як категорії діалектики.
9.Категорії системи і структури. Системний метод і його специфіка.
10. Проблема свідомості в філософії і сучасному природознавстві.
11.Роль природного середовища у житті суспільства.Географічний детермінізм.
12.Сучасна екологічна криза, її причини і шляхи вирішення.
13.Демографічні проблеми людства і шляхи їх вирішення.
14.Суспільство як система, Проблема типології суспільства і її вирішення різними філософськими напрямками.
15.Філософія і глобальні проблеми людства.

ПЕРЕЛІК ТЕМ ДОСЛІДЖЕНЬ З БЛОКУ "ФІЛОСОФІЯ"

1. Філософсько-світоглядне значення проблеми «Схід-Захід» в її сучасному окресленні.
2. Сучасна оцінка вихідних філософських ідей буддизму.
3. Сучасна оцінка основних ідей конфуціанства.
4. Сучасна оцінка провідних ідей даосизму.
5. Платонівська "Ідеальна держава" і сучасність.;
6. Проблеми людини у філософії Сократа.
7. Філософія епохи Просвітництва.
8. Раціоналізм та емпіризм у філософії Нового часу.
9. І.Кант - творець німецької класичної філософії.
10. Зміст і форма як категорії діалектики.

11. Категорії системи і структури. Системний метод і його специфіка.
12. Проблема свідомості в філософії і сучасному природознавстві.
13. Роль природного середовища у житті суспільства.Географічний детермінізм.
14. Сучасна екологічна криза, її причини і шляхи вирішення.
15. Демографічні проблеми людства і шляхи їх вирішення.
16. Суспільство як система, Проблема типології суспільства і її вирішення різними філософськими напрямками.
17. Екологія та екологічні проблеми в Україні.
18. Поняття соціального передбачення і прогнозування.
19. Основні науково-теоретичні характеристики соціального прогнозування.
20. Людство на шляху до нової цивілізації.
21. Глобальні проблеми сучасної цивілізації.
22. Особливості історичного розвитку науки і техніки.

ПЕРЕЛІК НАВЧАЛЬНОЇ ЛІТЕРАТУРИ З БЛОКУ «ФІЛОСОФІЯ»

ОСНОВНА ЛІТЕРАТУРА:

1. Подольська Є.А. Кредитно – модульний курс з філософії. Навчальній посібник для студентів вищих закладів освіти. К. «Інкос»2006 - 623 с.
2. Філософія: Навчальний посібник./За ред. Надольного І.Ф. К: «Вікар» 2008- 534с.
3. Філософія. Підручник / За загальною ред. Горлача М.І., Кременя В.Г., Рибака В.К., - Харків: «Консум», 2000- 548с.
4. Петрушенко В.Л. Філософія: курс лекцій. Навчальній посібник для студентів вищих закладів . Львів: «Світ», 2004 - 554с.
5. Філософія: Навчальний посібник /Л.В.Губернський, І.Ф. Надольний, В.П. Андрущенко та інш. - К., 2001, 457с.

ДОДАТКОВА ЛІТЕРАТУРА:

1. Аристотель. Метафізика // Соч.: В 4-х т.-М.,I976.Т.1. с.63-94
2. Зарубіжна філософія ХХ століття.- К., 2013, 256с.
3. Заіченко Г. Доля філософії та культури наприкінці ХХ ст. – Філософ. та соціол. думка.- 2004, № 12, с.89-98.
4. Горський В.С. Історія української філософії. Курс лекцій. - К.,2006, 288 с.
5. Сковорода Г. Повне зібрання творів у 2-х томах К, 1993.
6. Українка Леся. Твори у 2-х томах К., 1986,т.1, с. 16-115; т.2, с.42-228.
7. Філософський словник. – 2-ге вид. / За ред. В.І. Шинкарука. – К., 2008.

Інформаційні ресурси
www.library-odeku.16mb.com
www.ukrsoc.blogspot.com

Зазначена навчальна і методична літератури з дисципліни «Філософія» є в наявності у бібліотеці університету та в електронному вигляді на кафедрі українознавства та соціальних наук.

Блок "Психологія"

ТЕМА №1. ПРЕДМЕТ ПСИХОЛОГІЇ. МЕТОДИ ПСИХОЛОГІЧНОЇ НАУКИ

Мета: ознайомитись із загальними проблемами теорії та історії психології, з`ясувати предмет і зміст психологічної науки та основні методи її дослідження, визначити місце психології в системі наук та її роль в сучасному житті людини і суспільства.

План:

1.Історія зародження та розвитку психології як науки [1, с. 6-13].
2. Предмет психології та методи дослідження [3, с. 5-14; 16-23].
3.Місце психології в системі наук та галузі її розвитку [3, с. 14-16].

Повчання щодо вивчення теми:

При вивченні матеріалу теми необхідно звернути увагу на сутність основних **категорій:** *психологія, психіка, напрямки сучасної психології, галузі психологічних знань, спостереження, бесіда, інтерв'ю, експериментальне дослідження.*

При вивченні цієї теми рекомендовано звернути увагу на такі питання: поняття про «душу» в Античній філософії, філософські концепції Середньовіччя і Нового часу, основні напрями в психології, теорія психоаналізу, становлення та утвердження психології як самостійної науки, новітні психологічні теорії.

Розглядаючи предмет психології та її завдання, треба мати на увазі, що психологія — одна з наук про людину. Об'єктом її вивчення **є** найскладніша сфера життєдіяльності людини — психіка. Складність психіки як явища зумовлена тим, що вона є вищим продуктом біологічного та суспільного розвитку живих істот. Складним є і функціональний бік психіки Необхідно звернути увагу на взаємозв`язок психології з іншими науками, а також численні її галузі, які базуються на знаннях загальної психології. Між психологією та іншими науками існує двосторонній зв'язок: в одних випадках психологія використовує досягнення інших наук для вирішення своїх проблем, а в інших — науки використовують психологічні знання для пояснення або розв'язання певних питань. Між предметні зв'язки психології та інших наук сприяють їх взаємному розвиткові й застосуванню на практиці.

Психологія як наука має певні предмет і методи вивчення психічних явищ. Знання методів і вміння за їх допомогою вивчати вікові та індивідуальні особливості психічного розвитку особистості – шлях до глибшого пізнання психологічних особливостей особистості й використання цих знань у практичній діяльності.

Теми доповідей і рефератів:

1. «Наука про душу» в Античному світі.
2. Принципи і методи дослідження сучасної психології.
3. Психологія майбутнього.

Практичне завдання 1

Чимало філософів, науковців і звичайних людей стверджують, що *головне у житті – це знайти рівновагу, бути у злагоді з собою.*
Чи погоджуєтесь ви з цим твердженням?
Обґрунтуйте свою думку. Наведіть приклади з власного досвіду, з спостережень за іншими людьми.

Практичне завдання 2.

Мої пріоритети. Дайте оцінку ступеня важливості для вашого майбутнього життя таких сфер, як:

1. професійна кар`єра;
2. суспільне визнання;
3. сім`я;
4. матеріальна забезпеченість;
5. кохання;
6. дружні стосунки;
7. **…**

Перелік сфер можна довільно продовжувати. Оцінку треба давати за п`ятибальною шкалою. Таке *анкетування* можна запропонувати своїм одногрупникам, знайомим, рідним з метою порівняння та бачення власних особливостей. Було б цікаво порівняти, як змінюються пріоритети в залежності від віку, соціального і професійного статусу, матеріального забезпечення.

Тестові завдання:

1. Визначте правильне ім`я:

Хто з античних вчених був автором першої наукової праці «Про душу» і вважається «батьком» психології?

А) Сократ;
б) Платон;
в) Аристотель;
г) Гіппократ.

2. Виберіть правильну відповідь:

Хто з вчених відкрив рефлекторну природу психіки і першим запропонував поняття про рефлекс?

А) Бекон;

б) Декарт:
в) Спіноза;
г) Дж. Локк.

3. **Виберіть правильну відповідь:**
Хто був засновником теорії психоаналізу?
А) З.Фрейд;
б) В.Вундт;
в) К.Юнг;
г) І. П.Павлов.

4. **Визначте правильну відповідь:**
Хто з вчених був автором наукової праці «Рефлекси головного мозку»?
А) І.П.Павлов;
б) І.М.Сєченов;
в) Р.Декарт;
г) Г.Костюк

5. **Визначте правильне ім`я:**
Хто з вітчизняних вчених закликав до самопізнання і вважався «українським Сократом»?
А) П.Юркевич;
б) В.Вернадський;
в) О.Новицький;
г) Г.Сковорода.

6. **Доповніть визначення:**
Реакція організму на подразнення, яка здійснюється за допомогою нервової системи – це **…** .
а) інстинкт;
б) рефлекс;
в) аналіз;
г) синтез.

ТЕМА №2: СКЛАД І СТРУКТУРА ОСОБИСТОСТІ. СОЦІАЛЬНІ ГРУПИ

Мета: ознайомлення з основними теоріями і концепціями розвитку особистості, знання структури особистості та умов її формування, індивідуального та вікового розвитку; визначення ролі особистості в соціальній групі, міжособистісних стосунків у групі, проблеми лідерства.

План:

1. Поняття про особистість та її структуру [1, с.180-191; 3, с.25-34].
2. Поняття про групи [1, с.191-192; 3, с.34-36].
3. Міжособистісні стосунки у групі [1, с.193-195; 3, с.36-40].

Повчання щодо вивчення теми:

При вивченні матеріалу теми необхідно звернути увагу на сутність основних **категорій:** *особистість, структура особистості, індивідуальність, спрямованість особистості, самосвідомість, потреби, індивідуальні особливості особистості; група, колектив, лідер, соціометрія, психологічна сумісність, конфлікт, міжособистісні стосунки, конформізм.*

При вивченні матеріалу лекції рекомендовано звернути увагу на психологічну та соціальну сутність особистості, формування її індивідуальності, адже особистість — це конкретний людський індивід з індивідуально виявленими своєрідними розумовими, емоційними, вольовими та фізичними властивостями. Особистість виникла й розвинулася у процесі суспільно-історичного розвитку людства, у процесі праці. Належність особистості до певного суспільства, до певної системи суспільних відносин визначає її психологічну та соціальну сутність. Особистість - соціальна істота, суб'єкт пізнання, активний діяч суспільного розвитку. Характерними ознаками особистості є наявність у неї свідомості, виконувані нею суспільні ролі, суспільно корисна спрямованість її діяльності. Однією з найяскравіших характеристик особистості є її індивідуальність, під якою розуміють своєрідне, неповторне поєднання таких психологічних особливостей людини, як характер, темперамент, особливості перебігу психічних процесів (сприймання, пам'яті, мислення, мовлення, почуттів, волі), особливості її мотиваційної сфери, спрямованості.

Оскільки особистість існує, розвивається і діє у відповідному соціумі, необхідно звернути увагу на умови її взаємодії в групі, класифікувати види груп, аналізувати міжособистісні стосунки в колективі, поведінку та соціальну активність. Аналіз міжособистісних стосунків у групі, популярність членів групи, їх статус, лідерські якості вимірюються методом соціометрії.

Слід зауважити на важливості психологічної сумісності та її різновидів, а також можливості конфлікту в міжособистісних стосунках при відсутності сумісності у групі людей, включених у виконання суспільно чи особисто значущої діяльності. Конфлікт — це суперечність, що виникає між людьми у зв'язку з розв'язанням тих чи інших питань соціального чи особистого життя. Визначити види конфліктів (класифікацію).

Теми доповідей і рефератів:

1. Особистість як продукт і суб'єкт суспільних відносин.
2. Формування інтелектуальної активності особистості.
3. Людина як суб'єкт і об'єкт культури.
4. Психологічна характеристика спортивного колективу.

Практичне завдання 1.

Зробіть соціометричне дослідження вашої студентської групи з метою виявлення найбільш популярних членів групи, лідерів. Запропонуйте такі запитання:

З ким би ти хотів сидіти за однією партою?

З ким би ти хотів бути в одній команді в спортивних змаганнях?

До кого ти б звернувся по допомогу в розв`язанні конфліктної ситуації?

З ким би ти хотів проводити своє дозвілля?

Кого б ти хотів обрати старостою групи?

Практичне завдання 2.

Чи погоджуєтесь ви з твердженням: ***«Сумління – це хусточка, яка забруднюється, але її завжди можна випрати»?***

Обґрунтуйте свою думку.

Практичне завдання 3.

Дайте аргументовану відповідь на запитання, яке хвилює багатьох людей: ***«Чи важливим є в ставленні до мене з боку інших те, що я про себе думаю, як я себе оцінюю?»***

Тестові завдання:

1. Доповніть визначення:

Усвідомлювання людиною себе самої у своєму ставленні до зовнішнього світу та інших людей – це **…** .

а) самосвідомість;

б) самооцінка;

в) цілеспрямованість;

г) самовизначення.

2. Виберіть правильну відповідь:

Твердження про те, що поняття «людина» об`єднує в собі як біологічні, так і соціальні риси і властивості

а) вірне;

б) невірне.

3. Доповніть визначення:

Система мотивів особистості, що спонукає її діяти відповідно до власних поглядів і принципів – це **…** .

а) потреба;
б) переконання;
в) спрямованість;
г) упертість.

4. Визначте правильне поняття:

Своєрідним проявом безвілля і пристосовницької позиції особистості є **…** .

а) самостійність;
б) колективізм;
в) активність;
г) конформізм.

ТЕМА № 3 ПСИХОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ДІЯЛЬНОСТІ

Мета: визначити психологічні характеристики діяльності, її основні компоненти, функцій та структуру; охарактеризувати основні різновиди діяльності, засоби діяльності та процес їх засвоєння.

План:

1.Поняття про діяльність. Мета і мотив діяльності [1, с.197-199; 3, с.42-44].
2.Структура та засоби діяльності [1, с.199-202; 3, с.44-48].
3.Основні різновиди діяльності [1, с.202-204; 3, с.48-52].

Повчання щодо вивчення теми

При вивченні матеріалу теми необхідно звернути увагу на сутність основних **категорій:** *мета, мотив діяльності, структура діяльності, засоби діяльності, знання, вміння, навички, види діяльності, праця фізична, праця розумова, творча діяльність.*

При вивченні матеріалу лекції рекомендовано звернути увагу на психологічні функції діяльності, соціальну сутність людської діяльності, її свідомий та цілеспрямований характер. Необхідно проаналізувати мету і мотив як джерело активності і внутрішню рушійну силу, що спонукає людину до діяльності. Особистість як суб'єкт діяльності, задовольняючи свої потреби, взаємодіє із середовищем, ставить перед собою певну мету, мотивує її, добирає засоби для її здійснення, виявляє фізичну й розумову активність у досягненні поставленої мети. Свідомий характер людської діяльності

виявляється в її плануванні, передбаченні результатів, регуляції дій, прагненні до її вдосконалення.

Особливу увагу необхідно звернути на засоби діяльності, процес їх засвоєння та умови формування вмінь і навичок. Основними умовами успішного формування вмінь і навичок є усвідомлення мети завдання і розуміння його змісту та способів виконання. Успіх формування вмінь і навичок найбільшою мірою залежить від свідомого ставлення, готовності особистості до вироблення в собі вмінь і навичок, інтересу до кращого виконання дій, пов'язаних з виконанням завдання. У формуванні вмінь і навичок важливо враховувати індивідуальні особливості людини: тип нервової системи, попередній досвід, теоретичні знання, нахили та здібності.

Розглядаючи основні різновиди діяльності, треба мати на увазі, що людська діяльність різноманітна й багатогранна. Залежно від мети, змісту та форм розрізняють три основні різновиди діяльності: гру, навчання та працю. Людині незалежно від віку властиві всі три різновиди діяльності, проте в різні періоди життя вони виявляються по-різному за метою, змістом, формою та значенням. У дошкільному віці провідним різновидом діяльності є гра, у шкільному — навчання, а у зрілому віці — праця. Гра та навчання властиві й людям, й тваринам. Проте у тварин підґрунтям цих різновидів діяльності є інстинкти, а у людини вони зумовлені соціальними умовами життя, різняться якісно, набагато складніші та багатші за змістом і формою. Праця за природою та змістом — суспільно-історична категорія. У процесі праці виникла й розвинулася людина як свідома соціальна істота. Різноманітність видів людської праці поділяють на **працю фізичну і розумову.**

Теми доповідей і рефератів:

1. Творчість як засіб самореалізації особистості
2. Активність біологічних індивідів.
3. Відмінність поведінки тварин від діяльності людини.

Практичне завдання 1.

Спробуйте відшукати факти, які підтверджують таку думку: *«Вчитися треба все життя. Саме завдяки постійному навчанню ми стимулюємо наш мозок і відповідно розширюємо мебжі наших можливостей»* (А.Шейбель)

Практичне завдання 2.

Знайдіть підтвердження чи спростування постулату: *«Коріння навчання – гіркі, але плоди – солодкі»* (Аристотель).

Тестові завдання:

1. Визначте правильне поняття:

Свідома активність, що виявляється в системі дій, спрямованих на досягнення поставленої мети – це **…** .

а) діяльність;
б) свідомість;
в) інстинкт;
г) рухливість.

2. Доповніть визначення:

Внутрішня рушійна сила, що спонукає людину до діяльності – це **…** .

а) мета;
б) мотив;
в) потреба;
г) звичка.

3. Визначте зайве поняття:

До засобів діяльності належать:

а) знання;
б) вміння;
в) навички;
г) потреби.

4. Визначте зайве поняття:

До різновидів людської діяльності належать:

а) гра;
б) навчання;
в) дихання;
г) праця.

5. Визначте правильну відповідь:

Який вид праці потребує використання фізичних сил людини, напруження її м`язової системи?

а) фізична;
б) розумова;
в) щоденна;
г) нічна.

ТЕМА № 4. МОВА І МОВЛЕННЯ ЯК ЗАСІБ СПІЛКУВАННЯ

Мета : ознайомитися з основними функціями мови, визначити мову як специфічно людський засіб спілкування, охарактеризувати психологічні і фізіологічні механізми мовленнєвої діяльності, з`ясувати роль спілкування в житті особистості і суспільства.

План:

1.Поняття про мову та її функції [1, с.124-131; 3, с.54-59].
2.Різновиди мовлення [1, с.131-136; 3, с.59-62].
3.Поняття про спілкування [3, с.62-65].
4.Функції спілкування [3, с.65-70].

Повчання щодо вивчення теми:

При вивченні матеріалу теми необхідно звернути увагу на сутність основних **категорій:** *мова, мовлення, усне мовлення, діалогічне мовлення, монологічне мовлення, ситуативне мовлення, письмове мовлення, внутрішнє мовлення, спілкування, комунікативна функція спілкування, інтерактивна функція спілкування, перцептивна функція спілкування, ідентифікація, рефлексія, міжособистісне спілкування, опосередковане спілкування.*

При вивченні матеріалу лекції рекомендовано звернути увагу на мову як специфічно людський засіб спілкування, що існує об'єктивно в духовному житті людського суспільства і становить собою систему знаків, які функціонують як засоби такого спілкування. Необхідно також охарактеризувати фізіологічні механізми мовленнєвої діяльності, фізіологічним підґрунтям якої є умовно-рефлекторна діяльність кори великих півкуль головного мозку.

Особливу увагу треба звернути на роль спілкування як соціальне явище, визначити засоби та різновиди спілкування, охарактеризувати та розкрити його функції, оскільки саме спілкування є важливою духовною потребою особистості як суспільної істоти. Потреба людини у спілкуванні зумовлена суспільним способом її буття та необхідністю взаємодії у процесі діяльності. Будь-яка спільна діяльність, і в першу чергу трудова, не може здійснюватись успішно, якщо між тими, хто її виконує, не будуть налагоджені відповідні контакти та взаєморозуміння.

Соціальна природа спілкування виражається в тому, що воно завжди відбувається в середовищі людей, де суб'єкти спілкування постають як носії соціального досвіду. Соціальний досвід спілкування виявляється у змісті інформації, що є його предметом (знання, відомості, способи діяльності), у засобах (мовна та немовна комунікація при спілкуванні), у суспільно вироблених у процесі історичного розвитку різновидах спілкування. За змістом спілкування охоплює всі галузі людського буття та діяльності, об'єктивні та суб'єктивні їх прояви. Спілкування між людьми відбувається при передаванні знань, досвіду, коли формуються різні вміння та навички, погоджуються та координуються спільні дії тощо. Спілкування — це багатоплановий процес, в якому можна виокремити такі основні функції: комунікативну, інтерактивну та перцептивну.

Теми доповідей і рефератів:

1. Соціальна сутність спілкування.
2. Психологія ділового спілкування.
3. Інформаційний аспект комунікативного процесу.
4. Невербальне спілкування та його функції.

Практичне завдання 1.

Чи погоджуєтеся ви з таким твердження: *«Всі європейські мови можна вивчити за шість років, свою ж рідну треба вчити все життя»* (Вольтер)?

Обґрунтуйте свою думку, наведіть приклади з власного досвіду, з літератури, з публічної інформації.

Практичне завдання 2.

Проаналізуйте твердження: *«Спілкування – це обмін інформацією між людьми».*

Дайте відповідь на такі запитання:

Чи завжди обмін інформацією є спілкуванням?

За яких умов обмін інформацією набирає характеру спілкування?

Які причини психологічного характеру можуть зашкодити процесу спілкування?

Практичне завдання 3.

Чи згодні ви, що важливим психологічним чинником ефективності спілкування є дотримання співрозмовниками *тактовності,* яка виявляється у задоволенні взаємних очікувань?

Обґрунтуйте свою думку. Наведіть приклади з власного досвіду, з власних спостережень за іншими людьми. Дайте відповіді на такі запитання:

Чи є обов`язковою умова дотримання тактовності для будь-яких ситуацій спілкування?

Чи тотожні у психологічному та змістовному плані поняття *«відсутність тактовності у спілкуванні»* та *«нетактовність»*? Відповідь аргументуйте.

Тестові завдання:

1. Доповніть визначення:

Специфічно людський засіб спілкування, який існує об`єктивно в духовному житті людського суспільства і становить собою систему знаків, що мають соціальну природу – це **…** .

а) мова;
б) міміка;

в) жестикуляція;
г) малювання.

2. Доповніть правильне поняття:

Процес використання людиною мови для спілкування – це **…** .

а) жестикуляція;
б) мовлення;
в) міміка ;
г) граматика.

3. Визначте зайве поняття:

До різновидів мовлення належать:

а) фізіологічне;
б) усне;
в) письмове;
г) внутрішнє.

4. Визначте правильну відповідь:

Яка з функцій мовлення вважається найважливішою?

а) експресивна;
б) інтерактивна;
в) комунікативна;
г) перцептивна.

5. Доповніть твердження:

Найбільшого значення набуває грамотність у **…** виді мовлення.

а) монологічному;
б) діалогічному;
в) усному;
г) писемному.

ТЕМА № 5. ПІЗНАВАЛЬНІ ПСИХІЧНІ ПРОЦЕСИ

Мета: Ознайомитися з основними процесами чуттєвого пізнання та їх властивостями, розкрити специфічні особливості мислення як вищої форми пізнавальної діяльності, охарактеризувати основні розумові операції, визначити різновиди та індивідуальні особливості мислення.

План:

1.Поняття про відчуття та його різновиди [1, с.76-83; 3, с.72-81].
2.Сприймання, його різновиди та властивості [1, с.92-103; 3, с.81-86].
3.Мислення як вища форма пізнання об`єктивної реальності [1, с.137-150; 3, с.86-96].

Повчання щодо вивчення теми:

При вивченні матеріалу теми необхідно звернути увагу на сутність основних **категорій:** *пізнавальна діяльність, відчуття, сприймання, мислення, розумові дії, наочно-дійове мислення, наочно-образне мислення, абстрактне (словесно-логічне) мислення.*

При вивченні матеріалу лекції рекомендовано звернути увагу на основні процеси чуттєвого пізнання, яке є підґрунтям розумового пізнання світу. Адже саме з відчуттів починається пізнавальна діяльність людини. Відчуття — пізнавальний психічний процес відображення в мозку людини окремих властивостей предметів і явищ при їх безпосередній дії на органи чуття людини. *Відчуття* – це найпростіший психічний процес, первинна форма орієнтування живого організму в навколишньому середовищі. *Сприймання* – це психічний процес відображення в мозку людини предметів та явищ у цілому, у сукупності всіх їх якостей та властивостей при безпосередній дії на органи чуття. При вивченні теми важливо знаходити спільне та відмінне між сприйманням та відчуттями, вміти охарактеризувати основні властивості відчуттів і сприймань. Разом з тим, необхідно зрозуміти, що у чуттєвому пізнанні відчуття та сприймання виявляються в єдності. Сприймання поза відчуттями не буває.

Розглядаючи специфічні особливості мислення як вищої форми пізнавальної діяльності, необхідно охарактеризувати основні розумові операції. Вичерпні знання про об’єкти дійсності, їх внутрішню сутність, людина одержує за допомогою мислення, тобто *мислення* – це процес опосередкованого й узагальненого відображення людиною предметів та явищ об’єктивної дійсності в їх істотних зв’язках і відношеннях. Мислення людини нерозривно пов’язане з *мовою*, яка є знаряддям формування і способом існування думки. Розумова діяльність органічно пов’язана з *практикою,* яка є джерелом розумової діяльності.

Особливу увагу треба звернути на значення мислення в житті людини, адже воно дає можливість наукового пізнання світу, передбачення і прогнозування розвитку подій, практичного оволодіння закономірностями об’єктивної дійсності, постановки їх на службу потребам та інтересам людини. Мислення є основою свідомої діяльності особистості, формування її розумових та інших властивостей. Рівень розвитку мислення визначає, якою мірою людина здатна орієнтуватися в оточуючому світі, як вона панує над обставинами та над собою.

Необхідно також визначити різновиди та індивідуальні особливості мислення.

Теми доповідей і рефератів:

1. Критичність мислення та його продуктивність.
2. Формування інтелектуальної активності особистості.

3. Принцип єдиного інтелекту і становлення мислення професіонала.

Практичне завдання 1.

Уявіть себе прогулянку чудового літнього дня за містом, на природі: у вас гарний, романтичний настрій. Пригадайте, як ви сприймали хмари, дивлячись на небо? Здавалось, що це цілісні предмети, які нагадують тварин, птахів, скелі тощо. **Яка важлива властивість сприймання при цьому виявляється?**

Практичне завдання 2.

Поясніть такий факт: коли людина вперше йде незнайомою місцевістю, самостійно розшукуючи дорогу, то вдруге вона легко знайде її; якщо ж вона йде із товаришем, якому дорога добре відома, то вдруге їй буде важко самостійно пройти цей шлях.

Практичне завдання 3.

Поясніть, у чому виявляється принципова відмінність мислення людини та «мислення машини»? Наведіть аргументи, які б переконливо доводили таку відмінність.

Тестові завдання:

1. Доповніть речення:

До чуттєвого пізнання належить психічний процес **…** .

а) сприймання;

б) мислення;

в) пам`ять;

г) уявлення.

2. Визначте зайве поняття:

До головних властивостей сприймання належать:

а) вибірковість;

б) предметність;

в) цілісність;

г) забування.

3. Доповніть речення:

До вищої абстрактної форми пізнання об`єктивної реальності належить :

а) сприймання;

б) увага;

в) мислення;

г) відчуття.

4. Доповніть речення:

Знаряддям формування і способом існування думки є **…** .

а) мовлення;
б) практика;
в) сприймання;
г) воля.

5. Доповніть речення:

Джерелом розумової діяльності є **…** .
а) мотивація;
б) інтуїція;
в) практика;
г) потреба.

ТЕМА 6. РОЛЬ УЯВИ І ПАМ'ЯТІ В ПСИХІЧНОМУ ЖИТТІ ЛЮДИНИ

Мета: Ознайомитися з фізіологічною основою процесів уяви і пам`яті, визначити різновиди уяви, охарактеризувати основні теорії пам`яті, проаналізувати різновиди пам`яті, визначити її основні процеси, розкрити роль пам`яті в психічному житті людини.

План:

1.Поняття про уяву та її різновиди [1, с.152-160; 3, с.98-106].
2.Поняття про пам`ять. Теорії пам`яті [1, с.105-108; 3, с.106-109].
3.Процеси пам`яті та її індивідуальні особливості [1, с.108-122; 3, с.109-115].

Повчання щодо вивчення теми:

При вивченні матеріалу теми необхідно звернути увагу на сутність основних **категорій:** *уява, фантазія, мимовільна уява, довільна уява, творча уява, репродуктивна уява, мрія; процеси пам`яті, образна пам`ять, рухова пам`ять, емоційна пам`ять, словесно-логічна пам`ять.*

При вивченні матеріалу лекції рекомендовано звернути увагу на фізіологічне підґрунтя уяви, її зв'язок з об'єктивною дійсністю, визначати різновиди уяви. Оскільки уява є специфічно людською формою відображення дійсності, що виникла і сформувалася у процесі праці, особливо важливою вважається її роль в людській діяльності. Саме в цьому й полягає важлива функція уяви як форми випереджального відображення дійсності, властивої тільки людині. Завдяки уяві стають можливими результативна поведінка і діяльність особистості за умов неповної або сумнівної інформації.

Як і всі інші психічні процеси, уява – це функція кори великих півкуль головного мозку. Фізіологічним підґрунтям уяви є утворення нових сполучень тих нервових зв'язків, які виникали раніше у процесі відображення людиною об'єктивної реальності. Треба також звернути увагу

на *різновиди уяви*. Залежно від участі волі в діяльності уяви її поділяють на *мимовільну* та *довільну*. Залежно від характеру діяльності людини її уяву поділяють на *творчу* та *репродуктивну*. Залежно від змісту діяльності й характеру праці людини уява поділяється на *художню, технічну, наукову та ін.*

Розглядаючи роль пам`яті в психічному житті людини, необхідно звернути увагу на її процеси та функції кожного з них. Ознайомлення з теоріями пам`яті допоможе зрозуміти багатогранність та багатофункціональність цього психічного процесу, його унікальність та вирішальну роль в житті та діяльності людини.

Розглядаючи різновиди пам'яті, необхідно з`ясувати, які з них властиві не тільки людині, а й тваринному світу. За змістом залежно від того, що запам’ятовується і відтворюється, розрізняють чотири види пам'яті: образну, словесно-логічну, рухову та емоційну. Мимовільна і довільна пам'ять – щаблі розвитку пам'яті людини в онтогенезі. Пам'ять поділяють також на короткочасну, довготривалу та оперативну. Кожна особистість має індивідуальні відмінності (особливості) пам'яті, які виявляються в різних сферах її діяльності. У процесах пам'яті індивідуальні відмінності виявляються у швидкості, точності, міцності запам’ятовування та готовності до відтворення.

Теми доповідей і рефератів:

1. Роль уяви в навчальній і творчій діяльності.
2. Найважливіші теорії пам`яті в психологічній науці.
3. Взаємодія розвитку пам`яті, мислення та уяви.

Практичне завдання 1.

Спираючись на результати дослідження, психологи вважають, що фантазія краще розвинена у дітей, які виховуються в багатодітних сім`ях. **Чим це можна пояснити? Обґрунтуйте свою думку. Наведіть приклади з власних спостережень.**

Практичне завдання 2.

Поясніть, чому деякі люди, неосвічені в медицині, прочитавши опис того чи іншого захворювання, схильні уявляти, що й вони захворіли саме на цю хворобу, що й у них виявляються її симптоми.

Практичне завдання 3.

Іноді тривала робота щодо запам`ятовування навчального матеріалу виявляється неефективною. Чим пояснити, що, по-перше, матеріал погано запам`ятовується, по-друге, створюється ілюзія його запам`ятовування? **Наведіть приклади з досвіду вашого навчання, підготовки до іспитів або інших контролюючих заходів.**

Практичне завдання 4.

Проаналізуйте свою власну пам`ять, дайте відповіді на запитання:
Який вид пам`яті у вас більше розвинений?
Які індивідуальні особливості пам`яті вам властиві?
В чому це виявляється?
Наведіть приклади з вашої навчальної діяльності.

Тестові завдання:

1. Виберіть правильну відповідь:

Який вид уяви властивий письменникам, художникам, музикантам?

а) наукова;
б) художня;
в) мимовільна;
г) довільна

2. Доповніть визначення:

Процес створення людиною в своїй уяві образів бажаного майбутнього – це **…** .

а) мрія;
б) пам`ять;
в) воля;
г) увага.

3. Визначте зайве поняття:

У пам`яті розрізняють такі основні процеси:

а) зберігання;
б) відтворення;
в) забування;
г) викладання.

4. Визначте правильну відповідь:

Який вид пам`яті властивий тільки людині?

а) словесно-логічна;
б) образна;
в) рухова;
г) емоційна.

5. Визначте зайве поняття:

До індивідуальних особливостей пам`яті належать:

а) гнучкість запам`ятовування;
б) швидкість запам`ятовування;
в) точність запам`ятовування;
г) міцність запам`ятовування

ТЕМА 7. ЕМОЦІЙНА СФЕРА ОСОБИСТОСТІ

Мета: визначити фізіологічні механізми та психологічні функції почуттів, розрізняти форми вираження і форми переживання емоцій та почуттів, охарактеризувати вольові процеси особистості.

План:

1.Емоції і почуття та форми їх вираження [1, с. 205-224; 3, 116-123].

2. Вольові процеси особистості [3, с. 123-130].

Повчання щодо вивчення теми:

При вивченні матеріалу теми необхідно звернути увагу на сутність основних **категорій:** *емоції, почуття, стенічні та астенічні емоції і почуття, настрій, афект, стрес, фрустрація, вищі почуття, моральні почуття, естетичні почуття, праксичні почуття, інтелектуальні почуття, вольові процеси, якості волі, конформність.*

При вивченні матеріалу цієї лекції рекомендовано звернути увагу на фізіологічні механізми та психологічні функції почуттів, з`ясувати, що емоції та почуття здійснюють сигнальну та регуляторну функції, спонукають людину до знань, праці, вчинків або стримують її. Людські емоції та почуття найяскравіше виражають духовні запити і прагнення людини, її ставлення до дійсності.

Розглядаючи форми вираження і форми переживання емоцій і почуттів, необхідно з`ясувати, що емоції та почуття органічно взаємопов'язані, але за змістом і формою переживання вони не тотожні. Емоція**,** загальна активна форма переживання організмом своєї життєдіяльності. Розрізняють прості та складні емоції. Почуття – специфічно людські, узагальнені переживання ставлення до людських потреб, задоволення або незадоволення яких викликає позитивні або негативні емоції. Характерна особливість емоцій і почуттів полягає в тому, що вони цілковито захоплюють особистість. Необхідно перелічити і охарактеризувати форми переживання емоцій та почуттів, а також емоційні стани людини.

Розглядаючи вольові процеси особистості, треба звернути увагу на вольову діяльність як сукупність мимовільних та довільних дій, з`ясувати, що воля є однією з найважливіших умов людської діяльності. Воля людини виробилась у процесі її суспільно-історичного розвитку, у трудовій діяльності. Воля виявляється у своєрідному зусиллі, у внутрішньому напруженні, яке переживає людина, переборюючи внутрішні та зовнішні труднощі, у прагненні до дій або у стримуванні себе. Воля є детермінованим процесом.

Визначаючи основні якості волі, треба проаналізувати прості та складні вольові дії, з`ясувати, що саме складна вольова дія, яка потребує значного напруження сил, терплячості, наполегливості, вміння організувати себе є підґрунтям для таких вольових якостей як цілеспрямованість, рішучість, витриманість, наполегливість, самовладання. Воля людини виявляється в переборенні не тільки зовнішніх труднощів, що характерні для різних видів діяльності, а й внутрішніх, породжуваних, наприклад, бажаннями, які суперечать поставленим завданням, утомою тощо. Важлива вольова якість людини — ініціативність, тобто здатність самостійно ставити перед собою завдання й без нагадувань і спонукань інших виконувати їх.

Теми доповідей і рефератів:

1. Проблеми волі в психології.
2. Характеристика емоційно-вольових властивостей особистості.
3. Емоції та сучасна художня творчість.

Практичне завдання 1.

Чи згодні ви з висловлюванням, що *добрі люди живуть довше, бо в них переважають позитивні почуття?* **Аргументуйте свою думку. Наведіть приклади з власних спостережень.**

Практичне завдання 2.

Уважно прочитайте характеристику емоційних станів *настрій, стрес,афект.* Дайте відповіді на запитання з обґрунтуванням своєї думки і наведенням прикладів з власного досвіду або власних спостережень.

Чи є настрій результатом кількісної переваги позитивних або негативних емоцій?

Чи завжди у стані афекту людина втрачає контроль над своєю поведінкою?

Чи завжди страх перед невідомим викликає у людини стресовий стан?

Практичне завдання 3.

У житті трапляється так, що прийнявши рішення, людина починає сумніватися в його правильності й не виконує його**.**

Чим пояснити виникнення таких суперечностей?

Про які особливості волі особистості це свідчить? Чи є впертість ознакою сильної волі?

Практичне завдання 4.

Іноді дорослі, спілкуючись з дітьми, вживають такі висловлювання: «У тебе, як завжди, в голові самі тільки дурниці», «Я нічого кращого від тебе і не чекав».

Чи завжди подібні зауваження можуть дати позитивний ефект? На формування яких якостей дитини це впливає? Які, на вашу думку,

прийоми роботи над собою можуть сприяти формуванню сильної волі? Як ви оцінюєте власні вольові якості? Що б ви хотіли змінити?

Тестові завдання:

1. **Визначте зайве поняття:**
   До вищих почуттів належать:
   а) імпульсивні;
   б) моральні;
   в) пізнавальні;
   г) естетичні .

2. **Визначте зайве поняття:**
   До форм переживання емоцій і почуттів (емоційних станів) належать:
   а) афекти;
   б) стреси;
   в) пристрасті;
   г) рефлекси.

3. **Виберіть правильну відповідь:**
   Як називаються вольові дії, що визначаються свідомо поставленою метою?

   а) мимовільними;
   б) довільними;
   в) безвільними;
   г) безумовно-рефлекторними.

4. **Визначте зайве поняття:**
   До основних вольових якостей особистості належать:
   а) цілеспрямованість;
   б) витриманість;

   в) упертість;
   г) рішучість.

5. **Визначте правильне поняття:**
   Своєрідним проявом безвілля і пристосовницької позиції особистості є **…**
   а) колективізм;
   б) конформізм;
   в) активність;
   г) самостійність.

ТЕМА 8. **ІНДИВІДУАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ОСОБИСТОСТІ**

Мета: визначити темперамент та його фізіологічні засади, розкрити роль темпераменту в діяльності людини, визначити структуру здібностей, розкрити природу характеру.

План:

1.Темперамент та його роль в діяльності людини [1, с. 244-247; 3, 132-139].
2.Здібності, їх структура та різновиди [1, с.226-232; 3, с. 139-146].
3.Природа характеру[1, с. 240-242; 3, 146-154].

Повчання щодо вивчення теми:

При вивченні матеріалу теми необхідно звернути увагу на сутність основних **категорій:** *темперамент, сангвінічний, холеричний, флегматичний, меланхолійний, екстравертованість, інтровертованість, здібності, задатки, характер, формування характеру.*

При вивченні матеріалу цієї лекції рекомендовано звернути увагу на зв`язок між темпераментом та типом нервової системи, розкрити роль темпераменту в діяльності людини. Темперамент можна визначити як індивідуальну особливість людини, що виявляється в її збудливості, емоційній вразливості, врівноваженості та швидкості перебігу психічної діяльності. Отже, темперамент, як динамічна характеристика психічної діяльності особистості, має певні властивості, які позитивно або негативно позначаються на його проявах. Розрізняють такі основні властивості темпераменту, як сенситивність, реактивність, пластичність, ригідність, екстравертованість та інтровертованість. Діяльність – трудова, навчальна, ігрова – висуває вимоги не лише до знань і рівня розумового та емоційно-вольового розвитку особистості, а й до типологічних особливостей нервової системи, тобто до темпераменту людини.

Особливу увагу необхідно звернути на зв`язок характеру с типом темпераменту, розкрити природу характеру. Характер визначається як сукупність стійких індивідуально-психологічних властивостей людини, які виявляються в її діяльності та суспільній поведінці, у ставленні до колективу, до інших людей, праці, навколишньої дійсності та самої себе. Характер найбільше пов’язується з темпераментом, який, як відомо, визначає зовнішню, динамічну форму його вираження. Визначити структуру характеру означає виокремити в ньому провідні компоненті, без яких цілісність характеру уявити не можна. У структурі характеру необхідно розрізняти зміст і форму. Зміст характеру особистості визначається суспільними умовами життя та виховання. Темперамент у структурі характеру є динамічною формою його прояву. Характер – це єдність типологічного і набутого за життя досвіду.

Розглядаючи структуру здібностей, треба мати на увазі, що здібності – це своєрідні властивості людини, її інтелекту, що виявляються в навчальній,

трудовій, особливо науковій та творчій діяльності, і є необхідною умовою її успіху. Природжені передумови для розвитку здібностей називаються задатками. Але не всі задатки, з якими народжується людини, перетворюються у здібності. Вищими рівнями розвитку здібностей вважаються талант і геніальність.

Теми доповідей і рефератів:

1. Роль темпераменту в пізнавальній діяльності студентів.
2. Методи дослідження характеру
3. Стратегія розвитку власної особистості.

Практичне завдання 1.

Протестуйте свій темперамент.

Чи співпадають результати тестування з вашою попередньою думкою про власний темперамент? Як ви вважаєте, чи можна зробити висновок про темперамент особистості за яскравими, але епізодичними проявами її поведінки? В яких життєвих ситуаціях темперамент розкривається найповніше? Наведіть приклади з власного досвіду або власних спостережень.

Практичне завдання 2.

Чи погоджуєтесь ви з висловлюванням В.Гюго: «У кожної людини є три характери: той, який їй приписують, той, який вона сама собі приписує; і, нарешті той, який є насправді»? Аргументуйте свою думку.

Практичне завдання 3.

Проаналізуйте свій характер. Дайте відповіді на запитання:

Чи задоволені ви власним характером?

Які риси характеру ви цінуєте перш за все? Чи властиві вони вам?

Чи згодні ви, що деякі риси характеру можуть передаватися спадково?

Що б ви хотіли змінити у власному характері? Чи можливо це зробити і яким чином?

Практичне завдання 4.

Геніальні люди часто бувають самотніми. «Дивно бути всесвітньо відомим і таким самотнім» (А.Ейнштейн).

Чим пояснити такий парадокс?

Тестові завдання:

1. Визначте правильну відповідь:

Хто з давньогрецьких вчених започаткував наукову типологію темпераментів людини і визначив 4 типи їх?

а) Аристотель;
б) Сократ;
в) Гіппократ;
г) Платон.

2. Виберіть правильну відповідь:

Якому типу нервової діяльності відповідає флегматичний темперамент?

а) врівноваженому;
б) неврівноваженому;
в) слабкому;
г) інертному.

3. Доповніть речення:

Характер людини **…** .

а) є природженим;
б) є набутим;
в) формується протягом життя;
г) успадковується.

4. Визначте зайве поняття:

До індивідуально-психологічних характеристик особистості належать:

а) зовнішність;
б) темперамент;
в) характер;
г) здібності.

5. Визначте правильне поняття:

Видатні індивідуальні здібності людей в одній чи кількох галузях діяльності називають **…** .

а) рішучістю;
б) упертістю;
в) самостійністю;
г) талантом.

6. Доповніть правильне поняття:

Найвищій рівень розвитку здібностей, що виявляються у творчій діяльності, результати якої мають історичне значення в житті суспільства, у розвитку науки, літератури, мистецтва називають **…** .

а) самовпевненістю;
б) цілеспрямованістю;
в) геніальністю;
г) самосвідомістю.

ПЕРЕЛІК ТЕМ ДОСЛІДЖЕНЬ З БЛОКУ "ПСИХОЛОГІЯ"

1. Психологічні умови профілактики міжособистісних конфліктів в молодих сім'ях.
2. «Наука про душу» в Античному світі.
3. Роль темпераменту в пізнавальній діяльності студентів.
4. Творчість як засіб самореалізації особистості
5. Особистість і спілкування.
6. Проблеми волі в психології.
7. Корекція гіперактивності в ранньому онтогенезі.
8. Роль лідера в формуванні сприятливого соціально-психологічного клімату в колективі.
9. Характеристика емоційно-вольових властивостей особистості.
10. Дослідження ролі емоцій в процесі запам'ятовування.
11. Психологічні механізми соціалізації.
12. Роль міжособистісних стосунків у функціонуванні студентської групи.
13. Класифікація соціальних груп. Психологічні особливості студентської групи.
14. Невербальне спілкування та його функції.
15. Принципи класифікації конфліктних ситуацій та методи їх подолання.
16. Оптимальні умови формування гуманістичних відносин в студентській групі.
17. Свідомість як продукт природної та соціальної еволюції людини.
18. Форми і методи самовиховання як фактор самовдосконалення особистості.
19. Вплив інноваційного навчання на розумовий розвиток підлітків.
20. Стратегія розвитку власної особистості.
21. Критичність мислення та його продуктивність.
22. Формування інтелектуальної активності особистості.
23. Стреси в житті людини: причини виникнення і шляхи подолання.
24. Специфіка консультаційної роботи психолога по «телефону довіри».
25. Психологія майбутнього.
26. Схильність до стресу в екзаменаційний період і його попередження у студентів.
27. Концепція особистості у вітчизняній класичній психології.
28. Культурно-історична теорія розвитку психіки Л.С.Виготського.
29. Процес соціалізації дітей з синдромом раннього дитячого аутизму.
30. Психоаналіз: співвідношення свідомості та несвідомого.

31. Фрейдизм і неофрейдизм.
32. Вплив стилю сімейного виховання на шкільну успішність підлітків.
33. Психологічні проблеми сім`ї як соціальної групи.
34. Роль сім`ї в процесі формування особистості.

ПЕРЕЛІК НАВЧАЛЬНОЇ ЛІТЕРАТУРИ З БЛОКУ «ПСИХОЛОГІЯ»

ОСНОВНА ЛІТЕРАТУРА:

1. Дубравська Д.М. Основи психології. Львів: «Світ» - 2001. – 279 с.
2. Психологія. За ред.. Ю.Л.Трофімова. К.: «Либідь», 2001. – 558 с.
3. Глушкова Н.М., Слободянюк О.Р. Психологія. Конспект лекцій. Одеса: ТЕС, 2010. – 155 с.
4. Методичні вказівки до виконання самостійної роботи з дисципліни «Психологія». Укл. Глушкова Н.М., Слободянюк О.Р. Одеса, ОДЕКУ, 2004. – 30 с.
5. Методичні вказівки до виконання самостійної роботи з дисципліни «Психологія». /Глушкова Н.М. – Одеса, ОДЕКУ, 2008. – 30 с.

ДОДАТКОВА ЛІТЕРАТУРА:

1. Титаренко Т. та ін. Основи практичної психології. К., 1999.
2. Роменець В.А. Історія психології XIX - поч.XXст. К., 1995.
3. Чебикін О.Я. Емоційна регуляція пізнавальної діяльності. Одеса, 1992.
4. Власова О.І.Педагогічна психологія. К., 2005.
5. Фрейд З. Лекции по введению в психологию. М., 1989.
6. Карнеги Д. Как завоевывать друзей и оказывать влияние на людей. М., 1991.
7. Никитенко О.А. Личность, карьера, успех. К., 1996.
8. Рубинштейн С.Л. Основы общей психологи. С.-П., 2006.
9. Орбан-Лембрик Л.Є. Соціальна психологія. К., 2004.
10. Основи психології за ред.. О.В.Киричука, В.А. Роменця. К., 1997.

Інформаційні ресурси
www.library-odeku.16mb.com
www.ukrsoc.blogspot.com